

KULTUURIMINISTEERIUM

Kaasrahanud
Euroopa Liit

Eesti
tuleviku heaks

RAAMATUKOGUD

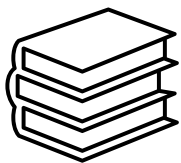
Loomemajanduse kaardistus 2023

Põhitegevusala

- Raamatukogud

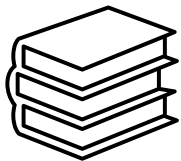
	Kokku (2023)
Ettevõtete arv	887
Hõivatute arv	2187
Tulud (tuhat €)	90 752,42

KANTAR EMOR

Sisukord

Sisukord	1
1. Sissejuhatus	2
2. Lühikokkuvõte	4
3. Pakkumine	5
3.1 Väärtusahel	5
3.2 Raamatukogude valdkonna ülevaade	6
4. Nõudlus	33
5. Organisatsioon ja poliitika	41
5.1 Organisatsioonid	41
5.2 Riiklikud toetusmeetmed	43
5.3 Seosed teiste (loome)valdkondadega	45
6. Haridus	48
6.1 Erialad	48
6.2 Lõpetanute arv	48
6.3 Täienduskoolitused	50
6.4 Huviharidus	51
7. SWOT analüüs	52
7.1 Tugevused	52
7.2 Nõrkused	52
7.3 Arenguvõimalused	53
7.4 Takistused	53
8. Arenguprognos	54
Lisa 1 – Raamatukogude valdkonna tegevused EMTAK 2008 järgi	57

1. Sissejuhatus

Raamatukogud on ühiskonna kultuurilise ja haridusliku vundamendi kandjad, mille ülesanne on tagada kõigile inimestele võrdne ja tasuta ligipääs informatsioonile, teadmistele ja kultuuripärandile. Nad kujutavad endast ligipääsuvõrku, mis ühendab teadmiste loojaid ja tarbijaid, toetades elukestvat õpet, sotsiaalset kaasatust ning kultuurilist osalust. Raamatukogude tegevus ei piirdu enam ammu üksnes teavikute

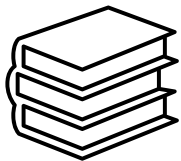
laenutamise ja säilitamisega – nende roll on muutunud mitmetahuliseks, hõlmates infopädevuste arendamist, kogukonnaelu elavdamist ja digitaalsete teenuste vahendamist.

Eestis moodustavad raamatukoguvõrgu rahvaraamatukogud, teadus- ja erialaraamatukogud (nt Eesti Rahvusraamatukogu, Tartu Ülikooli raamatukogu) ning kooliraamatukogud. Nende asutuste tegevust koordineerivad peamiselt Kultuuriministeerium ning Haridus- ja Teadusministeerium. Kõige arvukamalt esindatud alavaldkond on rahvaraamatukogud, mis tegutsevad kohalike omavalitsuste allasutustena (v.a 3 vanglaraamatukogu ja Lõuna-Eesti Pimedate Ühingu raamatukogu, kes ei ole KOV-ide allaasutused), ning mille seadusest tulenev eesmärk on tagada elanikele vaba ja piiramatult juurdepääs informatsioonile ning toetada lugemisharjumust ja isiklikku arengut.

Rahvaraamatukogudele lisaks mängivad olulist rolli ka teadus- ja erialaraamatukogud, teadusraamatukogud toetavad eeskätt teadustegevust ja kõrgkoolide õppetööd ning erialaraamatukogud toetavad kindlat eriala või teadusharu info ja teadmiste kogumist (siia alla kuuluvad näiteks arhiivide raamatukogud, muuseumide raamatukogud, Eesti Panga raamatukogu, Kaitseväge raamatukogu, Lastekirjandus Keskus, Emakeele Seltsi raamatukogu jpt). Raamatukogude tegevus on suunatud kvaliteetsele andmehaldusele, avatud teaduse põhimõtete rakendamisele ning kultuurimälu säilitamisele. Kooliraamatukogud, mis tegutsevad üldharidus- ja kutsekoolide juures, on otseselt seotud õppeprotsessi toetamisega, varustades õpilasi õpikute ja õppematerjalidega ning kujundades varases eas lugemisharjumust.

Raamatukogude tähtsus ühiskonnas on viimastel aastatel veelgi kasvanud, eriti seoses info- ja kommunikatsioonitehnoloogia arenguga. Nii nagu muutub infoühiskond, peab muutuma ka raamatukogu. Inimeste igapäevaelu on üha enam seotud e-teenustega, mis eeldab võimekust kasutada tehnoloogiat ning orienteeruda digikeskkondades. Paljudele, eriti vanemaalistele või sotsiaalselt haavatavamatele rühmadele, on just raamatukogu see institutsioon, mis pakub tuge ja koolitust IKT-oskuste omandamisel ning aitab tagada võrdsemat ligipääsu digiteenustele.

Raamatukogud on ka oluline osa loomemajanduse ökosüsteemist. Nad ei ole ainult autorite loomingulise töö nähtavaks tegijad ja levitajad, vaid ka ürituskorralduse, kirjastuste, kunstnike, muusikute ja teiste kultuuriloojate partnerid. Tänu teadus- ja erialaraamatukogudele, näiteks Eesti Kunstiakadeemia, Muusika- ja Teatriakadeemia või Rahvusraamatukogu spetsialiseeritud kogudele, on loomeinimestel tagatud ligipääs vajalikele allikatele ja inforessurssidele.

Lisaks traditsioonilisele raamatute vahendamisele on raamatukogud astunud innovatsiooni suunda, pakkudes digiarhiive (nt Tartu Ülikooli digitaalarhiiv ADA¹, Tallinna Ülikooli digiarhiiv ETERA², Tallinna Tehnikaülikooli digikogu³, DIGAR⁴), e-raamatukogusid (ELLU, MIRKO, OverDrive), teadusandmebaase (nt EBSCO, [ScienceDirect](#), [Taylor and Francis Journals](#)), andmepositooriume (Tartu Ülikooli DataDOI), Eesti Maaülikooli raamatukogu Dspace) ning kaasates tehnoloogiaid (3D-printimisest, e-teenustest nõustamiseni). See muudab raamatukogu üha enam kasutajakeskseks ja mitmekülgeks keskkonnaks, mille kaudu saavutatakse ühiskonnas nii hariduslikud, kultuurilised kui ka sotsiaalsed eesmärgid.

Kokkuvõttes võib öelda, et Eesti raamatukogud ei ole mitte pelgalt teadmiste säilitajad, vaid aktiivsed vahendajad ja sotsiaalse sidususe loojad. Nende roll teadmuspõhise ühiskonna kujundamisel ning kultuurilise mitmekesisuse säilitamisel on asendamatu. Käesolev ülevaade vaatlleb raamatukogude valdkonda nii institutsionaalsest, sotsiaalsest kui ka kasutajakesksest vaatenurgast, pakkudes analüüsi alavaldkondade lõikes ja hinnates viimaste aastate arengutrende ning tulevasi väljakutseid.

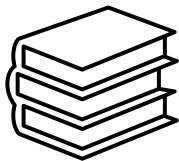
---

¹ [ADA :: Home](#)

² [ETERA - e-terast tärkab mõte!](#)

³ [Avaleht - TalTech raamatukogu digikogu](#)

⁴ [DIGAR](#)

2. Lühikokkuvõte

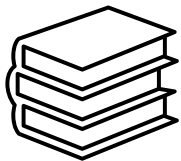
Eestis oli 2023. aastal Statistikaameti andmete põhjal 887 raamatukogu, neist rahvaraamatukogusid 493, kooliraamatukogusid 356 ning teadus- ja erialaraamatukogusid 38. Statistikaameti andmetel oli raamatukogudes ametis 2187 töötajat, kellest 1302 olid hõivatud rahvaraamatukogudes, 513 teadus- ja erialaraamatukogudes ning 372 kooliraamatukogudes. Võrreldes 2019. aastaga vähenes rahvaraamatukogude ning teadus- ja erialaraamatukogude arv, kuid oluliselt kasvas kooliraamatukogude arv. Kooliraamatukogude arv kasvas seetõttu, et lisandus näiteks riigigümnaasiume ning paranes ka andmete kättesaadavus.

Raamatukogudel oli 2023. aastal kokku 731 000 registreeritud lugejat ehk kasutajat, mis on ligi 20 000 lugejat rohkem kui 2019. aastal. Sellel uuringulainel kasvas kooliraamatukogude lugejate arv ning võrreldes 2019. aastaga on jäänud samale tasemele rahvaraamatukogude ning teadus- ja erialaraamatukogude lugejate arv. Viimaste puhul on siiski näha lugejate arvu väikest langust.

Raamatukogude tegevust rahastatakse valdavalt riigi ja kohaliku omavalitsuse eelarvetest, seejuures saavad rahvaraamatukogud põhiosa oma tuludest kohalikul omavalitsuselt (88%). Nõnda on see püsinud nii 2019. aastal kui ka 2023. aastal. Kui varem said teadus- ja erialaraamatukogud valdava osa tuludest riigieelarvest, siis 2023. aastal tuli 61% tulust muudest allikatest (peamiselt sihtfinantseerimisest) ning ülejäänud 39% tuli riigilt. Suur toetuste ja kulude kasv teadus- ja erialaraamatukogude puhul oli eelkõige seotud Eesti Rahvusraamatukogu rekonstrueerimise ja teiste arendusprojektidega, mida on rahastatud sihtfinantseerimise ja Euroopa Liidu programmide kaudu. Lisaks oli TLÜ, TÜ ja KIRMUS teadusraamatukogudel aastatel 2020-2023 käimas teaduse teekaardi investeeringuprojekt. Samaselt tuludele on kasvanud ka kulud, rahvaraamatukogude puhul kasvasid eelkõige tööjõukulud ning teadus- ja erialaraamatukogude puhul investeeringu põhivarasse. Kooliraamatukogud kuuluvad koolidele ja nende puhul on esitatud vaid komplekteerimiskulud.

Eesti rahvaraamatukogude suurimaks tugevuseks on üleriigiline tihe raamatukoguvõrk, mis tagab vaba ja tasuta ligipääsu informatsioonile, kultuurile ja kirjandusele kogu riigis. Teadusraamatukogude puhul on tugevusteks tihe koostöö nii ELNETi raames kui ka avatud teaduse tegevustes läbi DataCite Eesti konsortsiumi. Eesti raamatukogude töötajaskond on professionaalne ning tugev, kuid ohuks on järelkasvu puudumine tööturul. Üheks ohukohaks on raamatukogu kui kogukonnakeskuse kadumine maapiirkondadest elanike vähenemise ja vananemise tõttu.

Tulevikku vaadates on oluline, et Eesti raamatukogud arendaksid oma ligipääsetavust ning oleksid uuenduslikud ja kogukonnakesksed.

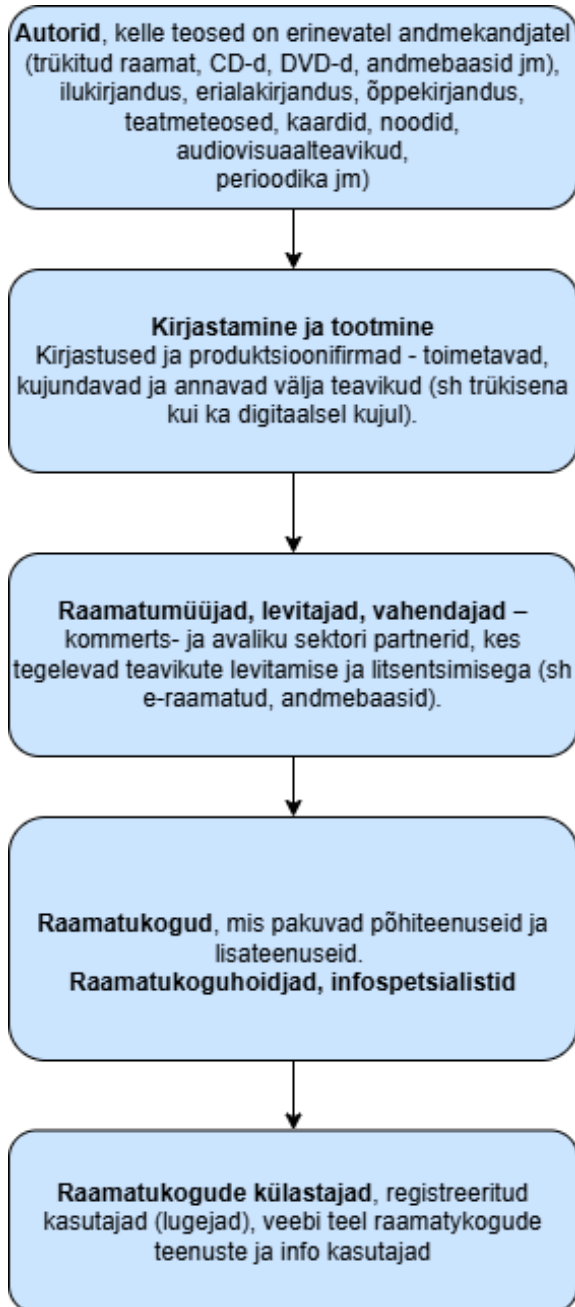

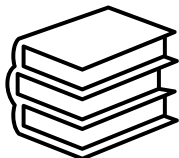
3. Pakkumine

3.1 Väärtusahel

Raamatukogude väärtusahel näitab teadmiste ja informatsiooni liikumist autoritest lõpptarbijani läbi professionaalsete ja institutsionaalsete vahenduste. Tegemist on viiest tasandist koosneva süsteemiga, kus iga lüli lisab informatsioonile väärtust ning muudab selle ühiskonnas tarbitavaks, mõtestatavaks ja säilitatavaks (Joonis 1.). Ahela alguspunktis paiknevad autorid, nagu loovisikud ja teadlased, kelle töö tulemusena sünnivad tekstid ja teosed, mida levitatakse raamatukogude kaudu. Nende loominguuline väljund hõlmab ilukirjandust, teadusartikleid, õpikuid, audiovisuaalteoseid, muusikat, kaarte ja muud, mis avaldatakse erinevatel kandjatele, nagu trükised, CD-d, DVD-d, andmebaasid ja digitaalsed formaadid. Teiseks tasandiks on kirjastajad ning kolmandaks on raamatute müüjad ja levitajad. Autorite tööde sisuline alus on eelduseks kogu raamatukoguteenuste pakkumisele. Raamatukogud kui institutsionaalsed struktuurid on väärtusahela tuum. Raamatukogud on ruumid ja digitaalsed keskkonnad, kus raamatukoguhoidjate töö tulemused (st autorite loomingu) muutuvad ligipääsetavateks teenusteks. Põhiteenustena pakutakse teavikute kojulaenutust ja kohalkasutust, digimist, koopiasteenuseid, bibliograferimist ja teoste säilitamist, e-katalooge (nt ESTER, URRAM, RIKS), ligipääsu teadus- ja infoandmebaasidele (nt EBSCO, JSTOR), e-raamatukogusid (nt ELLU, MIRKO, OverDrive), digiarhiive (nt DIGAR, DEA, DSpace) ning e-teenuseid (sh videokoolitused, blogid) ja juurdepääsu avalikele teenustele. Professionaalsed raamatukoguhoidjad ja infospetsialistid töötlevad väljaandeid ehk avaldatud loomingu kehastusi (st töötlemisel tekivad väljaannete metaandmed, mis teevad loomingu leitavaks, kasutatavaks ja laenutatavaks), mida on võimalik kirjeldada, säilitada ja levitada. Nad tegelevad kogude komplekteerimisega, teavikute kirjeldamisega ja märksõnastamisega, andmebaaside loomisega, metaandmete haldamisega, säilitamisega ja infootsinguteenuste arendamisega. Nende töö tagab, et info jõuab lugejani usaldusväärsel ja kasutajasõbralikul moel. Lisateenustena

Joonis 1. Raamatukogude valdkonna väärtusahel.

korraldatakse kirjanduse ja kultuuri tutvustavaid üritusi, formaal- ja mitteformaalõpet toetavaid koolitusi, võimaldatakse avaliku ruumi kasutust (sh sotsiaalsed ruumid), pakutakse raamatute ja muude toodete müüki (st korraldatakse kasutatud raamatute müüki, müüakse asutuse logoga tooteid, kohalikke käsitööd, kirjatarbeid) ning postiteenuseid ja piletimüüki. Väärtusahela viimane ja kõige olulisem lüli on kasutajad - raamatukogu füüsilised külastajad ja veebipõhised tarbijad. Nad otsivad, leiavad, loevad ja tõlgendavad teavikuid nii kohapeal kui ka digitaalselt. Raamatukogude roll pole ainult info edastamine, vaid ka sotsiaalse ja kultuurilise kapitali kasvatamine. Kasutajate rahulolu, infoleidmise efektiivsus ning osalemine hariduses ja avalikus diskussioonis on kogu süsteemi mõõdetavaks tulemuseks.

3.2 Raamatukogude valdkonna ülevaade

3.2.1 Raamatukogude arv, töötajate arv

Statistikaameti andmetel oli 2023.aastal Eestis 887 raamatukogu, sealhulgas 493 rahvaraamatukogu, 356 kooliraamatukogu ja 38 teadus- ja erialaraamatukogu. Võrreldes 2019. aastaga vähenes rahvaraamatukogude (-5,4%) ja teadus- ja erialaraamatukogude (-2,56%) arv, kuid oluliselt kasvas kooliraamatukogude arv (+13%). Kooliraamatukogude arv kasvas seetõttu, et lisandus näiteks riigigümnaasiume ning arvu suurenemise põhjuseks võib olla ka andmete kättesaadavuse paranemine (aruandlus kvaliteedi paranemine). Aastate jooksul on raamatukogude töötajate koguarv jätkuvalt vähenenud. Võrreldes 2019. aastaga on töötajate arv vähenenud kokku 9,5% võrra - 2416 töötajalt 2187 töötajani. Teadus- ja erialaraamatukogudes on töökohtade kadu olnud suurim, töötajate arv vähenes 22% võrra (660-lt 513-le). Rahvaraamatukogudes langes töötajate arv samal perioodil 7% (1400 → 1302). Vastupidine seis on kooliraamatukogudes, seal suurenes töötajate arv 4,5% (356 → 372), mis on suure tõenäosusega seotud ka raamatukogude arvu kasvuga selles alamvaldkonnas. Kui 2019. aastal oli keskmiselt 2,8 töötajat raamatukogu kohta, siis 2023. aastaks oli see näitaja langenud 2,46 töötajani, mis peegeldab töötajaskonna vähendamist, kuigi raamatukogude arv ei ole märgatavalt muutunud. Võrreldes nelja aasta taguse ajaga on lugejate arv pisut kasvanud. Lugejaid oli 2023.aastal kokku 731 tuhat, mis on ligi 20 tuhat lugejat rohkem kui 2019. aastal. Lugejate arvu kasv oli tingitud kooliraamatukogudest (+16%). Raamatukogude põhinäitajad on välja toodud nelja uuringulaine võrdluses tabelis 1.

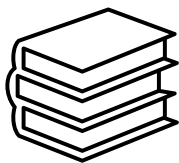
Tabel 1. Raamatukogude põhinäitajad.

	Raamatukogude arv			Töötajate arv			Lugejad, tuhat		
	2015	2019	2023	2015	2019	2023	2015	2019	2023
Kokku	946	875	887	2670	2416	2187	746,8	711,1	731,3
Rahvaraamatukogud	540	521	493	1471	1400	1302	363,4	359,3	357,9
Teadus- ja erialaraamatukogud	44	39	38	793	660	513	227,6	195,5	192,4
Kooliraamatukogud	362	315	356	406	356	372	155,8	156,3	181,0

Allikas: Statistikaamet KU01, KU02, KU03.

3.2.2 Raamatukogude tulud ja kulud

Raamatukogusid finantseeritakse peamiselt riigi- ja kohaliku omavalitsuse eelarvetest, kuid järjest suurema osakaalu moodustavad ka muud tulud (sh omatulud ja projektitoetused). 2023. aastal said rahvaraamatukogud riigieelarvest 4 238,26 tuhat eurot ja kohaliku omavalitsuse eelarvest 32 277,04 tuhat eurot, teadus- ja erialaraamatukogud vastavalt 21 115,67 tuhat ja 20,57 tuhat eurot. Kokku laekus raamatukogudele rahalisi vahendeid 90 752,42 tuhat eurot, mis on 73% enam kui 2019. aastal. Avaliku sektori osakaal (riik + KOV) moodustas kogutulust 68,7%, millest 27,9% tuli riigilt ja 40,8% kohalike omavalitsustelt. Muude tulude osakaal moodustas 2023. aastal 31,3%. Võrreldes 2019. aastaga on avaliku sektori osakaal kogutuludest langenud (vastavalt 78,8% → 68,7%) ning muude tulude osakaal

kasvanud (21,2% → 31,3%), see viitab projektipõhise ja omatulupõhise rahastuse olulisuse suurenemisele. Raamatukogude omatuludest moodustavad olulise osa viivised, mis saadakse tähtajaks tagastamata teavikute eest ⁵ ja lisaks ka suuremad hüvitused kui teavik jääb tagastama ning muud teenused (ruumide rent, ürituste korraldamine).

Tabel 2. Raamatukogude tulud ja kulud.

	TULUD (tuhat eurot)				KULUD (tuhat eurot)			
	2015	2019	2023	Muutus 2019/ 2023	2015	2019	2023	Muutus 2019/ 2023
Rahvaraamatukogud	23045,23	30165,47	36900,30	+22%	23003,25	29908,58	36378,22	+ 22%
... tulud riigieelarvest	2484,52	3295,66	4238,26	+29%				
... tulud kohaliku omavalitsuse eelarvest	20022,78	26612,87	32277,04	+21%				
Teadus- ja erialaraamatukogud	18871,30	22193,60	53 852,12	+143%	18616,15	21645,44	49 304,16	+128%
... tulud riigieelarvest	15842,76	17744,90	21 115 670	+19%				
... tulud kohaliku omavalitsuse eelarvest	30,14	36,70	20,57	-44%				
Tulud ja kulud kokku	41916,53	52359,07	90 752,42	+73%	41619,4	51554,02	85 682,38	+66%

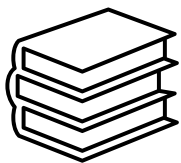
Allikas: Statistikaamet KU0157 ja KU021 .

Viimase kahekümne aasta jooksul (2000-2023) on raamatukogude tulud oluliselt kasvanud. Rahvaraamatukogude tulude kasv on olnud ühtlasem ning seda trendi iseloomustab stabiilne kohalike omavalitsuste ja riiklike toetuste tõusu. Teadus- ja erialaraamatukogude tulud on seevastu näidanud suuremat kõikumist, mis viitab projektipõhisele rahastusele ja mitmele ühekordsetele suuremahulisematele investeeringutele. Tulude järsk tõus alates 2021. aastast on seotud eelkõige Eesti Rahvusraamatukogu (RaRa) rekonstrueerimise ja teiste arendusprojektidega, mida on rahastatud sihtfinantseerimise ja EL-programmide kaudu. Näiteks moodustasid muudest allikatest saadud tulud 2021. aastal 2227 tuhat eurot, 2022. aastal juba 23597 tuhat eurot ning 2023. aastal 29861 tuhat eurot. Lisaks oli teadusraamatukogude TLÜ, TÜ, KIRMUS teaduse teekaardi investeeringuprojekt aastatel 2020-2023. Viimasel aastal tehti suur väljamakse Tallinna Ülikooli AR-le ja ELNET konsortsiumile E-

⁵ Tallinna raamatukogudel viiviste kord selline - *Kui lugeja ei tagasta laenatud teavikut tähtpäevaks, küsib raamatukogu viivitatud aja eest tasu alljärgnevalt:*

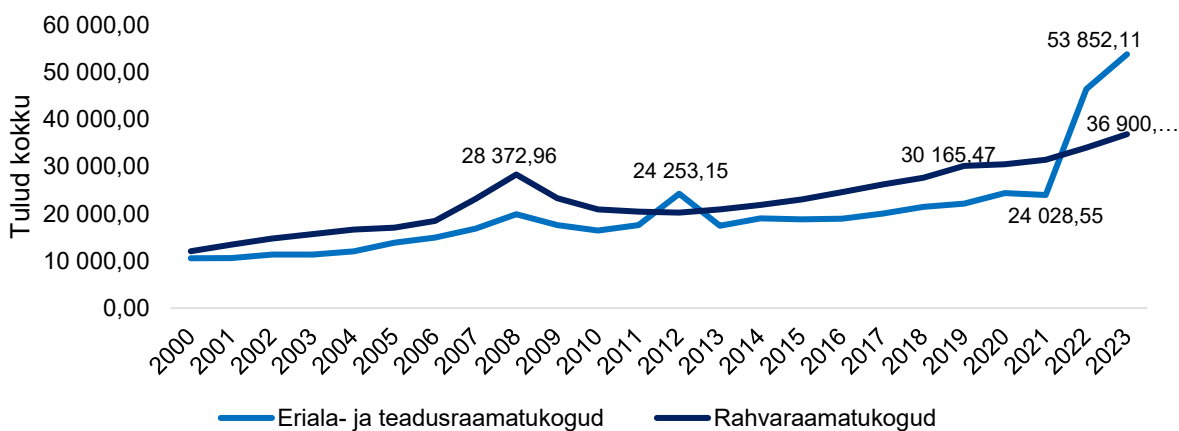
- *kui tagastustähtpäevast on möödunud kuni 30 päeva, siis tuleb lugejal tasuda 0,03 eurot iga viivitatud päeva eest ühe teaviku kohta;*
- *kui tagastustähtpäevast on möödunud üle 30 päeva, tasub lugeja 0,06 eurot iga viivitatud päeva eest ühe teaviku kohta.*

... [Tasu viivitatud aja eest - Tallinna Keskraamatukogu](#)

varamu portaali jaoks. See selgitab ka teadus- ja erialaraamatukogude eelarve ebaharilikult tugevat kasvu võrreldes rahvaraamatukogudega.

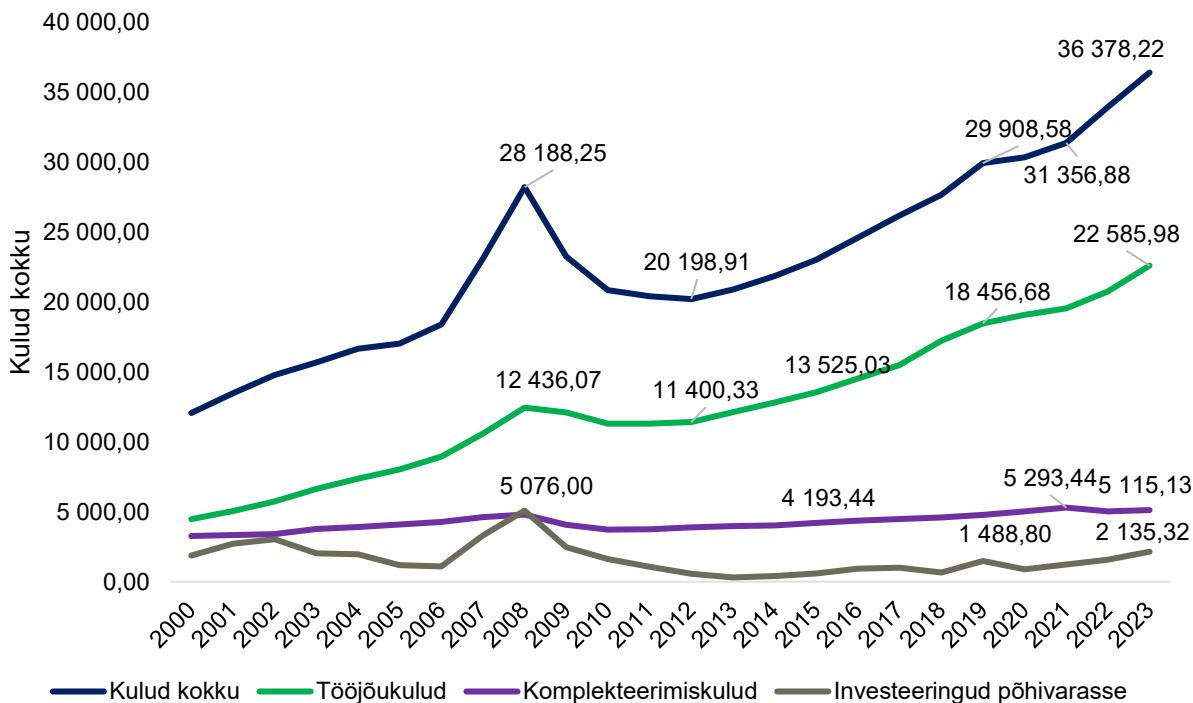
Joonis 2. Raamatukogude tulud 2000-2023, tuhat eurot

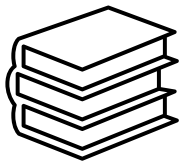
Allikas: Statistikaamet KU0157 ja KU021.

2023.aasta Statistikaameti andmetest selgus, et raamatukogude kogukulud on erinevad vastavalt tegevusvaldkonnale. Rahvaraamatukogude kulud moodustasid kokku 36,38 miljonit eurot, millest enam kui kolm viiendikku (62,1%) läks tööjõukulude katteks. Komplekteerimisele ehk raamatu- ja muude väljaannete ostule eraldati 14,1% ja põhivara investeeringutele 5,9% eelarvest. Ülejäänud 18% kulus muudele vajalikele tegevustele.

Joonis 3. Rahvaraamatukogude kulud kokku 2000-2023, tuhat eurot.

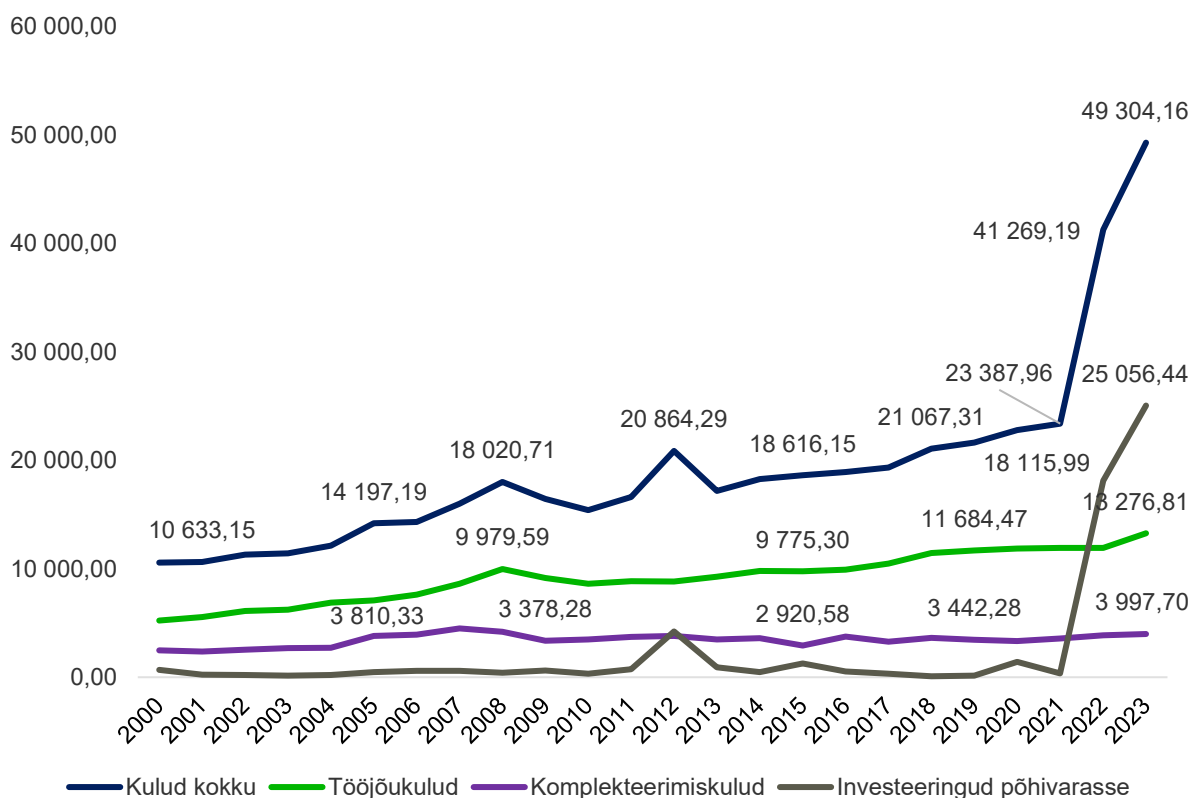

Allikas: Statistikaamet.

Teadus- ja erialaraamatukogude kulude struktuur on 2023. aastal võrreldes varasemate aastatega oluliselt muutunud. Kui varem moodustasid töjõukulud ja komplekteerimiskulud pea kogu kulubaasi, siis 2023. aastal suurenes hüppeliselt investeeringute maht, ulatudes 25 miljoni euroni, mis moodustas 50,8% kogukuludest. Samal ajal vähenes töjõukulude osakaal 26,9%-ni (13,3 miljonit eurot) ning komplekteerimiskulude osakaal moodustas 8,1% (4 miljonit eurot). Veel 2019. aastal olid töjõukuludel suurem osakaal kui investeeringutel (varasemalt oli investeeringute osakaal alla 1%). Komplekteerimiskulude osakaal oli 16%. Seega võib 2023. aasta struktuurimuutuse keskseks põhjuseks pidada just investeeringute enneolematut kasvu, eelkõige Eesti Rahvusraamatukogu rekonstrueerimise ja teiste suurprojektide tõttu. Kuigi töjõukulude kogusumma on kasvanud, on nende suhteline osakaal kogu kuludest langenud, mis peegeldab eelarvesisest prioriteetide ümberpaiknemist infrastruktuursete arenduste kasuks.

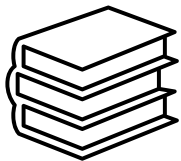
Joonis 4. Eriala- ja teadusraamatukogud 2000-2023, tuhat eurot.

Allikas: Statistikaamet.

Raamatukogude lõikes on üldiseks trendiks töjõukulude kasv kuigi töötajate arv on pidevalt kahanenud. Ühelt poolt tuleneb see sellest, et raamatukogude tööprotsesse on muudetud efektiivsemaks ja teiselt poolt on oluliselt kasvanud riigi keskmine palgatase. Fontese 2023.aasta palgauuringu⁶ järgi oli raamatukoguhoidjate, kes on lugejateenindaja ja/või andmesisestaja, keskmine kuu põhipalk 1441 eurot. Raamatukoguhoidjate, kes on infospetsialistid ja/või raamatukogupedagoogid, keskmine kuu põhipalk 1559 eurot. Raamatukoguhoidjate, kes on andmespetsialistid, koguhoidjad, bibliograafid ja/või komplekteerijad, kuu põhipalk on samuti 1559 eurot. Haruraamatukogu juhataja/osakonna juhataja keskmine kuu põhipalk on 1895 eurot ja raamatukogunduse valdkonnajuhi keskmine kuu põhipalk on 2333 eurot. Palgad.ee palgauuringu põhjal teenib 80% inimestest, kes on raamatukoguhoidjad, vahemikus 861 kuni 1 541 eurot igakuist netopalka. 10% töötajatest teenivad

⁶ [Riigi ameti- ja hallatavate asutuste, riigi asutatud sihtasutuste ning avalik-õiguslike asutuste palgauuring 2023 \(palgatabelid\).pdf](#) (lk 285-289).

vähem kui 861 eurot ja 10% inimestest teenivad rohkem kui 1 541 eurot.⁷ Raamatukogutöötajate palga alammäär on 700 eurot kuus.⁸ Kohalike omavalitsuste (KOV) raamatukogude töötajate töötasu olukord ei ole konkurentsivõimeline ja on omavalitsuste seas jagunenud ebaühtlaselt. Raamatukoguhoidjate töötasu hinnatakse võrreldes riiklike kultuuritöötajate alammääradega. 2022. aastal oli see alammäär 1400 eurot kuus. Baastaseme kriteeriumiks on, et vähemalt 75% raamatukoguhoidjatest teenib vähemalt 75% riiklikust kultuuritöötajate brutotasu alammäärast.⁹ 2023. aastal ulatus maakondade keskmine raamatukoguhoidja brutopalk vahemikku 897 kuni 1619 eurot. Kõrgeim keskmine palk oli Harju maakonnas (1619 €) ja sellele järgnesid Tartu maakond (1431 €) ning Pärnu maakond (1242 €). Madalaima keskmise palgaga piirkonnad olid Ida-Viru maakond (897 €), Põlva maakond (907 €) ja Järva maakond (950 €). Enamikes maakondades jäi keskmine palk vahemikku 1100-1200 eurot. Kuigi palgatase varieerub oluliselt piirkonniti, näitab statistika ühtlast palgakasvu üle Eesti. Neid näitajaid tuleks arvestada ka raamatukoguhoidjate töötasu kujundamisel maakondade lõikes, et vältida piirkondlikku palgasurvet ja spetsialistide väljavoolu.¹⁰

Kuna kooliraamatukogud kuuluvad koolide koosseisu ja nende tulused eraldi ei arvestata, pole võimalik nende kohta eraldi analüüsi teha. Samas on olemas komplekteerimiskulud, mis ulatusid 2023.a lõpuks 4 393 843 eurole.

3.2.3 Alavaldkondade ülevaated

3.2.3.1 Rahvaraamatukogud

Rahvaraamatukogud on kohaliku omavalitsuse asutus (va. 4 rahvaraamatukogu, mis ei ole KOVi alluvuses¹¹) ning nende põhiline ülesanne on võimaldada kõigile elanikele tasuta ligipääs teabele, teadmistele, kultuurile ja inimkonna saavutustele. Nad toetavad elukestvat õppimist ja isiklikku arengut. Seaduse järgi on rahvaraamatukogu omavalitsuse asutus, mis kogub, säilitab ning teeb kasutajatele kättesaadavaks trükiseid, ajakirju, muid teavikuid ja avalikke andmebaase. Kultuuriministerium koordineerib koostöös kohalike omavalitsustega rahvaraamatukogude tööd ning igas maakonnas on kohaliku omavalitsuse rahvaraamatukogu, kes maakonnaraamatukoguna täidab täiendavalt raamatukoguteeninduse maakondliku koordineerimise ülesandeid.

Rahvaraamatukogud täidavad tänapäeval kohalike infokeskuste rolli, pakkudes kõigile kasutajatele võrdselt tasuta ligipääsu kogudele ja avalikule teabele, sh andmesidevõrgu vahendusel. Nende põhitegevusteks on teavikute kohapealne kasutamine ja kojulaenus, kuid järjest olulisemaks muutub ka inimeste nõustamine, suunamine ning info- ja digipädevuste toetamine. Rahvaraamatukogud on kujunemas kompetentsikeskusteks, mis aitavad kasutajatel orienteeruda infoülekülluses ning langetada teadlikke valikuid. Üha sagedamini toimivad need raamatukogud ka kogukonna kultuurielu keskustena, kus korraldatakse näitusi, loenguid, kohtumisõhtuid ja muid avalikke sündmusi.

Ajavahemikul 2003-2023 on rahvaraamatukogude arv vähenenud 573-lt raamatukogult 493-ni (-14%). See langus peegeldab valdavalt demograafilisi muutusi, lisaks mõjutavad ka järgmised tegurid raamatukoguvõrgu ümberkorraldamist: elanike arvu vähenemine, elanike ümberpaiknemine, uued tõmbekeskused, transpordi puudumine, infoühiskond, tarbimisharjumused, tehnoloogia. Samal ajal on lugejate arv langenud 449,4 tuhandelt (2003) 357,9 tuhandeni (2023), mis tähendab 20 aasta jooksul ca 20% langust. Lugejate arv raamatukogu kohta on aga langenud 2003. aasta 784-lt 2023. aastaks 726-ni. Laenutuste koguarv on 20 aastaga langenud umbes 12,96 miljonilt (2003) 9,49 miljonini (2023), mis on ligi 27% langus. Samas on laenutuste arv ühe lugeja kohta püsinud üllatavalt stabiilsena: 2003.

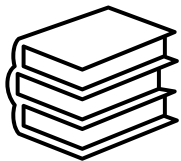
⁷ <https://www.palgad.ee/palgainfo/haridus-teadus-ja-uurimistoo/raamatukoguhoidja>

⁸ [Töötasustamise alused hallatavates asutustes–Riigi Teataja](#)

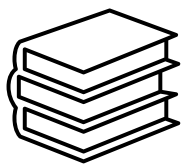
⁹ [RAAMATUKOGU | Minuomavalitsus](#)

¹⁰ [Avaleht | Statistikaameti palgarakendus](#)

¹¹ 3 vanglaraamatukogu ja Lõuna-Eesti Pimedate Ühingu raamatukogu ei ole KOVide allaasutused

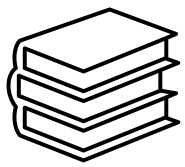

aastal oli see 28,8 ja 2023. aastal 26,5, seega kasutajate seas on aktiivsus püsinud kõrge. Aastatel 2019-2023 on füüsiliste külastuste arv kahanenud 5,56 miljonilt 5,01 miljonini (kerge langus COVID-järgselt), kuid virtuaalkülastuste arv on püsinud stabiilselt üle 3,9 miljoni piiril, mis viitab e-teenuste tähtsuse kasvu. Raamatukogudes töötas 2003. aastal 1680 inimest ja 2023. aastal 1302, mis tähendab ligikaudu 22% vähenemist. Samas on arvutitöökohtade arv kasvanud 1991-lt (2003) 2642-ni (2023), mis näitab selget suunda teenuste digitaliseerimisele ja infoühiskonna arengule vastavust.

Tabel 3. Raamatukogude põhinäitajad 2003-2023.

Aasta	Raamatukogud	Fondi suurus, tuhat arvestusüksust	Lugejad, tuhat	Lugejaid keskmiselt raamatukogu kohta	Laenutused, tuhat arvestusüksust	Laenutusi keskmiselt lugeja kohta, arvestusüksust	Külastused, tuhat	Virtuaalkülastused, tuhat	Töötajad
2003	573	11 237	449,4	784	12 963	28,8	---	---	1 680
2004	564	11 316	439,8	780	12 655	28,8	7001644	---	1 678
2005	562	11 306	439,7	782	11 679	26,6	6703319	---	1 665
2006	568	11 322	411,3	724	10 717	26,1	5724075	---	1 678
2007	566	11 360	381	673	10 437	27,4	5317187	---	1 678
2008	566	11 464	376,4	665	11 281	30	5349444	481525	1 689
2009	565	11 448	390,8	692	12 098	31	6421179	972842	1 645
2010	562	11 458	391,2	696	12 060	30,8	6566581	1277526	1 603
2011	563	11 595	389,8	692	12 323	31,6	6355669	1450781	1 587
2012	559	11 653	383,2	686	11 694	30,5	6159152	1763932	1 554
2013	556	11 677	377,7	679	11 198	29,6	5953352	1925206	1 544
2014	549	11 738	368,1	670	10 718	29,1	5810458	1907360	1 528
2015	540	11 580	363,4	673	10 382	28,6	5708959	2296516	1 471

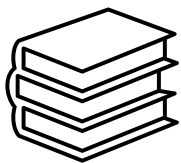
2016	536	11 376	351,3	655	10 007	28,5	5554699	2443750	1 442
2017	532	11 117	353,5	664	10 154	28,7	5596643	2740155	1 434
2018	528	10 840	357,3	677	10 352	29	5495826	2520880	1 417
2019	521	10 636	359,3	690	10 342	28,8	5555036	2868989	1 400
2020	520	10 341	354,3	681	9 802	27,7	4467,4	3363,5	1 370
2021	513	10 227	343,5	670	9 702	28,2	4628,4	3656,8	1 345
2022	506	10 144	350,4	692	9 462	27	4827	3914,8	1 337
2023	493	9 954	357,9	726	9 486	26,5	5013,2	3901,9	1 302

*Ei ole kogu e-teenuste kasutust.

* Praegugi on raamatukogusid, kellel on küll koduleht, aga puudub kodulehe külastuste loendur.

*virtuaalkülastused = kodulehe külastused.

Allikas: Statistikaamet KU01.

Aastate 2019 ja 2023 võrdlus rahvaraamatukogude maakondliku statistika alusel näitab raamatukogude kasutusaktiivsuse kasvu. Raamatukogude koguarv on nelja aasta jooksul veidi vähenenud (-5,7%), nõnda ka lugejate arv (-0,4%). Samas on kasvanud lugejate arv keskmiselt raamatukogu kohta (+5,2%) ja lugejate arv 100 elaniku kohta (+44%). Töötajate arv on vähenenud 7%.

Tabel 4. Rahvaraamatukogud maakondades 2023.

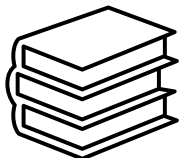
	Raamatukogud	Lugejad, tuhat	Lugejaid keskmiselt raamatukogu kohta	Lugejaid 100 elaniku kohta	Töötajad
1	Harju maakond	77	137,7	1 789	334
	..Tallinn	19	73,4	3 865	171
2	Hiiu maakond	8	4,3	542	16
3	Ida-Viru maakond	34	25,5	749	153
	Jõgeva maakond	21	8,8	418	40
4	Järva maakond	23	9	391	43
5	Lääne maakond	16	6,3	396	34
6	Lääne-Viru maakond	38	17,2	454	81
7	Põlva maakond	29	9	311	56
8	Pärnu maakond	46	26	565	100
9	Rapla maakond	29	12	414	67
10	Saare maakond	29	11,7	404	46
11	Tartu maakond	54	54,5	1 009	166
12	Valga maakond	22	7,7	348	40
	Viljandi maakond	37	15,1	409	68
13	Võru maakond	30	13	433	58
	Kokku 2019	521	359,3	690	1400
	Kokku 2023	493	357,9	726	1 302
	Muutus 2019/2023	-5,4%	-0,4%	+5,2%	-7%

Allikas: Statistikaamet KU014.

Eesti Rahvusraamatukogu andmetel tegutses 2023. a kokku 144 rahvaraamatukogu, koos 349 harukoguga ning teenindas ligikaudu 358 000 registreeritud kasutajat. Suurimad kasutajaskonnad olid Tallinnas (73 437), Harjumaal (64 299) ja Tartumaal (54 483), kus asuvad ka vastavalt kõige suurema töötajate arvuga raamatukogud (Tallinnas 171, Harjumaal 163, Tartumaal 166). Väikseima kasutajaarvuga olid Hiiumaa (4 333) ja Valgamaa (7 662), millel on ka vastavalt väikseimad töötajaskonnad (16 ja 40).

Tabel 5. Rahvaraamatukogud maakondades detailsemalt 2023.

	Raamatukogude arv	Harukogude arv	Kasutajate arv	Töötajate arv	
1	Tallinn	2	17	73 437	171
2	Harjumaa (v.a Tallinn)	16	42	64 299	163
3	Hiiumaa	5	3	4 333	16
4	Ida-Virumaa	11	23	25 463	153
5	Jõgevamaa	3	18	8 780	40

6	Järvamaa	3	20	8 995	43
7	Läänemaa	7	9	6 332	34
8	Lääne-Virumaa	15	23	17 246	81
9	Põlvamaa	10	19	9 015	56
10	Pärnumaa	10	36	25 977	100
11	Raplamaa	5	24	12 009	67
12	Saaremaa	4	25	11 716	46
13	Tartumaa	27	27	54 483	166
14	Valgamaa	3	19	7 662	40
15	Viljandimaa	15	22	15 141	68
16	Võrumaa	8	22	13 002	58

Kokku 2023	144	349	357 890	1 302
-------------------	------------	------------	----------------	--------------

Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu.

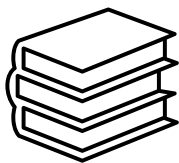
Aastatel 2019-2023 on rahvaraamatukogude töötajaskond pisut kahanenud. Kui 2019. aastal töötas rahvaraamatukogudes 1400 inimest, siis 2023. aastaks oli see arv langenud 1302-ni (-7%). Kõige enam on vähenenud teiste töötajate hulk (nt administraatorid, haldustugi) - 250-lt 157-le ehk koguni 37%. Raamatukoguhoidjate arv on samal ajal kahanenud 6% võrra (-76 töötajat). Täisajaga töötajate arv on vähenenud 12%, samas kui osaajaga töötajate osakaal on langenud 9%. See võib viidata üldisele töökoormuse tõusule järelejäänud töötajate hulgas. Lisaks on koosseisuliste töötajate maht langenud 8%.

Tabel 6. Rahvaraamatukogude töötajad 2019 ja 2023.

	Töötajate arv			Kooseisuline töötajate arv		
	2019	2023	Muutus 2019/2023	2019	2023	Muutus 2019/2023
Kokku	1400	1302	-7%	1246	1146,51	-8%
Sh raamatukoguhoidjad	1221	1145	-6%	1106	1025,78	-7%
Teised töötajad	250	157	-37%	140	120,73	-14%
Sh täisajaga	1066	935	-12%	1009	-	
osaajaga	405	367	-9%	237	-	

Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu

Rahvaraamatukogude kogude koosseisus on viimase kaheksa aasta jooksul toimunud märgatav vähenemine, eriti raamatute ja ajakirjade osas. Kuna rahvaraamatukogude kogude põhiosa moodustavad raamatud, on raamatukogude sulgemine kaasa toonud kogumahtude vähenemise; võimalusel on kogusid suunatud teistesse haruraamatukogudesse, kuid see pole alati teostatav ruumiliste või korralduslike piirangute tõttu. Kui 2015. aastal oli raamatukogudes kokku üle 11,3 miljoni raamatu, siis 2023. aastaks oli see arv langenud 9,7 miljonini ehk umbes 14% võrra. Ajakirjade aastakäikude arv on samal ajal kahanenud 158-lt 119,3-ni (-24,5%). Auviste koguarv on jäänud suhteliselt stabiilseks (111,4 → 111,5). Need muutused peegeldavad valdkonna ümberkujunemist - trükiste arvu vähenemine viitab nii kogude optimeerimisele kui ka võimalikele ruumilistele ja eelarvelistele piirangutele, aga ka kasvavale fookusele digiteavikute ja uute teenuste arendamisele.

Tabel 7. Rahvaraamatukogud teavikute arv aasta lõpul (tuhandetes).

	2015	2019	2023
Raamatud (eksemplar)	11 300,4	10 372,9	9 703,5
Ajakirjad (aastakäik)	158	137	119,3
Auvised füüsilisel kandjal (arvestusüksus)	111,4	114	111,5
Käsikirjad (arvestusüksus)	700	900	1 088
Elektronilisel kandjal teavikud (eksemplar)	4900	3800	3680
Muud teavikud (arvestusüksus)	242	766	14892
Elektronilised jadaväljaanded (nimetus)			6 007
E-raamatud (nimetus)	3900	8200	6337
E-raamatud (litsentse)	2400	4900	22849
Auvised ehk e-väljaanded (või elektrooniline kogu) (nimetus)	-	-	1553
Muud digiteavikud (nimetus)	-	-	13158
Füüsilisel kandjal kogud aasta lõpul (arvestusüksus)	11 579,3	10 632,3	9953953
Digitaalsel kandjal kogud aasta lõpul	6300	14 653	49 904

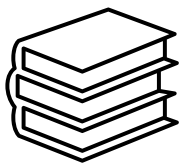
Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu, varasemad andmed pärinevad EKI (2021) aruandest.

2023. a andmetel soetasid rahvaraamatukogud kokku 262 071 arvestusüksust füüsilisel kujul, mis on märgatavalt vähem kui 2019. aastal ostetud raamatute arv (320 200 → 262 071 eksemplari, ehk –18%). Arvestada tuleb viimaste aastate teavikute kallinemisega. E-kogu arengus on märgata aastate lõikes olulisi muutusi, mis on tihedalt seotud e-väljaannete kättesaadavust võimaldanud teenuste arenguga. Ajavahemikus 2017 kuni 2022 kasvas Tallinna Keskraamatukogu hallatava ELLU e-raamatute teenuse kaudu hangitud e-raamatute ja nende litsentside arv jõudsalt – näiteks 2021. aastal lisandus 1374 uut nimetust ja 12 998 litsentsi. ELLU teenus oli stabiilselt rahastatud kohaliku omavalitsuse eelarvest ning COVID-19 pandeemia aastatel toetas selle üleriigilist kättesaadavust ka riik. Pärast 2021. aastat riiklik toetus lõppes ning oli teada, et Eesti Rahvusraamatukogu arendatav MIRKO teenus võtab üleriigilise rolli üle. MIRKO e-väljaannete laenutamise osa avati 2023. aasta veebruaris, samal ajal kui ELLU teenuse ulatuslikkus hakkas vähenema. See peegeldub ka statistikas - 2023. aastal hangiti veel 919 uut e-raamatut, kuid litsentside arv langes märgatavalt 5 500-lt 2 001-le. Teenuse vähendamine ja lõplik sulgemine 2024. aasta juulis oli seega teadlik ja planeeritud otsus. Seega ei viita muutused e-kogu mahtudes mitte kasutajahuvi vähenemisele, vaid teenuste ümberkorraldamisele – ELLU roll vähenes paralleelselt MIRKO üleriigilise teenuse käivitumisega.

Komplekteerimiskulude kasv 2023. aastal (5,12 miljonit eurot) viitab samal ajal jätkuvale tähelepanule kogude täiendamisele, sealhulgas digiteavikute osas, kuid ümberkujundatud kanalite kaudu.

Tabel 8. Rahvaraamatukogud teavikute ostud.

	2015	2019	2023
Raamatud (eksemplar)	305 222	320 236	262 071
Ajakirjad (aastakäik)	14 787	13 611	19 713
Ajalehed (aastakomplekt)	3 938	3 973	3 261

Auvised (arvestusüksus)	2 528	1 674	708
Elektronilisel kandjal teavikud (eksemplar)	34	35	100
Muud teavikud (arvestusüksus)	242	766	2 394
E-kogu: hangitud andmebaasid (nimetus)	1	1	3
E-kogu: e-raamatud (nimetus)	317	981	919
E-kogu: e-raamatud (litsentse)	1 134	5 453	2 001
E-kogu: muud dig.teavikud(nimetus)	858	2	3

Komplekteerimiskulud kokku	4 193 400	4 763 900	5 115 126
-----------------------------------	------------------	------------------	------------------

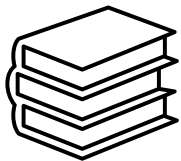
Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu.

Aastatel 2019-2023 on rahvaraamatukogude kogutulud kasvanud 22%, ulatudes 2023. aastaks 36,9 miljoni euroni. Kasv on toimunud nii riigieelarvest (+29%) kui ka kohaliku omavalitsuse eelarvest (+21%) saadud tuludest. Samal ajal suurenesid kulud kokku 22%, jõudes 36,4 miljoni euroni. Kõige suurema kasvu on läbinud tööjõukulud (+22%), mis moodustavad jätkuvalt enamiku kogukuludest. Komplekteerimiskulud kasvasid mõõdukalt (+7%) ning investeeringud põhivarasse suurenesid koguni 43%, viidates tugevale fookusele infrastruktuuri arendamisele ja uuendamisele (see võib olla seotud rahvaraamatukogu kiirendi toetusega).

Tabel 9. Rahvaraamatukogude tulud ja kulud 2019 ja 2023, tuhat eurot.

	2019	2023	Muutus 2019/2023
Tulud kokku	30 165,47	36 900,30	+22%
Tulud riigieelarvest	3 295,66	4 238,26	+29%
Tulud kohaliku omavalitsuse eelarvest	26 612,87	32 277,04	+21%
Kulud kokku	29 908,58	36 378,22	+22%
Tööjõukulud	18 456,68	22 585,98	+22%
Komplekteerimiskulud	4 763,89	5 115,13	+7%
Investeeringud põhivarasse (ehitiste soetamine ja kapitaalremont ning investeeringud infotehnoloogiasse)	1 488,80	2 135,32	+43%

Allikas: Statistikaamet

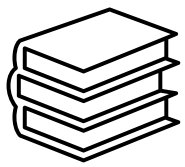

3.2.3.2 Teadus- ja erialaraamatukogud

Teadusraamatukogud täidavad keskset rolli Eesti teadus- ja kõrgharidussüsteemi infrastruktuuris. Nende põhifunktsioon on pakkuda akadeemilistele töötajatele, üliõpilastele ja teadlastele juurdepääsu spetsialiseeritud teadusinformatsioonile. Lisaks arendavad need raamatukogud avatud teaduse ja teadusandmete haldamise praktikaid ning osalevad rahvusvahelistes koostöövõrgustikes (nt LIBER, EIFL, Europeana, CERL). Tähtis on rõhutada ka rolli üleriigiliste e-kataloogide (nt ESTER, ISE, E-varamu) arendamisel, mida haldab ELNET Konsortium. Arvestades teadusraamatukogude spetsiifilist sihtrühma, vajavad need asutused stabiilset rahastust Haridus- ja Teadusministeeriumi kaudu ning tuge erialaraamatukogude võrgustiku kestlikuks toimimiseks.

Erialaraamatukogu on iseseisev raamatukogu, mille ülesandeks on hankida ja vahendada teavet ühe teatud eriala või ainevaldkonna piires ning teenindada peamiselt kindlat sihtrühma. Erialaraamatukogud on mitmesuguste ametiasutuste, arhiivide, kõrgkoolide, muuseumide jm. raamatukogud. Rahvusraamatukogu on peamiselt rahastatud Kultuuriministeeriumi kaudu.

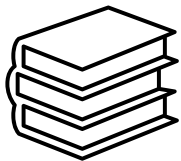
Aastal 2023 tegutses Eestis 38 teadus- ja erialaraamatukogu, kus töötas kokku 486 inimest. Registreeritud lugejate arv ulatus 193 tuhande inimeseni ning kokku tehti 743 tuhat laenutust. Iga lugeja kohta laenutati keskmiselt 4 teavikut. Raamatukogusid külastati füüsiliselt 945 tuhandel korral ja kodulehte 831,9 tuhandel korral, mis näitab digitaalsete teenuste olulist rolli teabe kättesaadavuses. Valdava osa lugejatest ja külastustest oli teenindatud rahvusraamatukogu ning ülikooliraamatukogude poolt.

Tabel 10. Teadus- ja erialaraamatukogude näitajad 2023.

	Raamatukogud	Töötajad	Lugejad, tuhat	Laenutused, tuhat arvestusüksust	Laenutusi keskmiselt lugeja kohta, arvestusüksust	Külastused, tuhat	Virtuaalkülastused, tuhat
Eriala- ja teadusraamatukogud kokku	38	513	192	743	4	944,9	832
Rahvusraamatukogu	1	200	52	59	1	69,1	327,5
Ülikooliraamatukogu	6	232	115	515	4	543,3	337,7
Muu kõrgkooli raamatukogu	10	24	15	63	4	85	38,6
Muu erialaraamatukogu	21	57	11	106	10	247,6	128,1

Allikas: Statistikaamet KU022.

Aastatel 2019-2023 kahanes Eesti ülikooliraamatukogude lugejate arv d ligikaudu 6%, samas kui kogukulud tõusid üle 18% ehk 8,95 miljonilt eurolt 10,64 miljoni euroni. Töötajate arv vähenes sel perioodil viiendiku võrra. Suurim kulude kasv toimus Tartu Ülikooli raamatukogus +758 500€. Samas tuleb arvestada seda, et iga aasta tõuseb raamatukogude eelarve, seega nelja aasta peale ära jagades ei ole kulude kasv märkimisväärne. Tartu Ülikooli raamatukogule järgnes Eesti Maaülikooli raamatukogu (+138 100€). Oluline töötajate arvu langus toimus Tallinna Ülikooli Akadeemilises Raamatukogus (84→46). Tartu Ülikooli raamatukogul olid viie aastasel perioodil peamisteks kulutusteks E-varamu projekt, investering päikesepaneelidesse ning Euroopa projektidest suurim EODOPEN. Suurprojektidest sai 2023. a lõpu “Kultuuripärandi digiteerimine 2018-2023”, kus digiteeriti 2 000 000 lehekülge eesti teadus- ja õppekirjandust ning see oli rahastatud Euroopa Liidu struktuurivahenditest.

Tabel 11. Ülikooliraamatukogud 2019 ja 2023

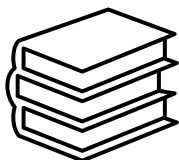
	Lugejate arv, tuhat		Töötajate arv		Kulud, tuhat eurot	
	2019	2023	2019	2023	2019	2023
Eesti Kunstiakadeemia Raamatukogu	5,3	6,2	7	6	209	227
Eesti Maaülikooli Raamatukogu	6,3	5,5	15	14	480	618
Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia raamatukogu	3,5	3,3	9	9	280	342,3
Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu	35,5	26,5	52	45	2 473	2 388,8
Tallinna Ülikooli Akadeemiline Raamatukogu	40,3	34,6	84	46	2 648	1 861
Tartu Ülikooli raamatukogu	30,9	38,7	123	112	4 442	5 200,5
Kokku	121,8	114,8	290	232	8 950	10 637,6
Muutus 2019/2023	-5,7%		-20%		+18,9%	

Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu

Aastatel 2019-2023 kasvasid teadus- ja erialaraamatukogude tulud 2,4 korda ning kulud 3,4 korda. Seega suurenesid finantsmahud oluliselt. Kõige silmatorkavam kasv toimus investeringutes põhivarasse, mis suurenesid koguni 163,8 korda, mille taga on suuresti Eesti Rahvusraamatukogu rekonstrueerimise ja arendusprojektidega seotud sihtfinantseerimine. Samuti kasvasid komplekteerimiskulud 8,5 korda, mis viitab raamatukogude kogude ajakohastamisele. Seevastu tööjõukulud suurenesid vaid 14%, mis osutab, et personali palgafond ei ole kasvanud sama tempoga kui muud kulud. Riigieelarvelised toetused suurenesid ligi viiendiku (19%), kohaliku omavalitsuse toetused aga vähenesid 44%.

Tabel 12. Teadus- ja erialaraamatukogude tulud ja kulud 2019 ja 2023, tuhat eurot.

	2019	2023	Muutus 2019/2023
Tulud kokku	22 193,60	53 852,11	Suurenes 2,4 korda

Tulud riigieelarvest	17 744,90	21 097,51	+19%
Tulud kohaliku omavalitsuse eelarvest	36,7	20,57	-44%
Kulud kokku	21 645,44	74 517,87	Suurenes 3,4 korda
Tööjõukulud	11 684,47	13 276,81	14%
Komplekteerimiskulud	3 442,28	29 211,41	Suurenes 8,5 korda
Investeeringud põhivarasse (sisaldab ehitusi, kapitaalremonte, infotehnoloogia investeeringuid)	149 940	24 552,87	Suurenes 163,8 korda

Allikas: Statistikaamet KU021.

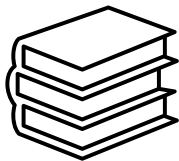
Viie aasta lõikes on teadus- ja erialaraamatukogude füüsilisel kandjal teavikute koguarv püsinud suhteliselt stabiilsena, vähenedes kokku vaid 0,2% võrra (-29 505 arvestusüksust). Auviste (+6,2%) ja nootide (+3,5%) kogu hulk kasvas. Raamatute koguarv, mis moodustab valdava osa kogu füüsilisest kogust, kahanes marginaalselt (-0,3%).

Tabel 13. Teadus- ja erialaraamatukogude teavikud 2019 ja 2023.

Füüsilisel kandjal teavikute kogu	2019	2023	Muutus 2019/ 2023
Raamatud (eksemplar)	9 851 504	9 822 888	-0,3%
Jadaväljaanded kokku (arvestusüksus)	2 032 270	1 996 385	-1,8%
Ajakirjad (aastakomplekt)	610 089	610 353	0%
Ajalehed (aastakomplekt)	129 350	132 238	+2,2%
Jätkväljaanded (eksemplar)	1 206 507	1 171 800	-2,8%
Käsikirjad (eksemplar)	114 615	116 349	+1,5%
Kaardid (eksemplar)	75 263	80 154	+6,5%
Noodid (eksemplar)	285 934	296 135	+3,6%
Graafika (eksemplar)	328 337	305 179	-7%
Muud teavikud (eksemplar)	873 350	910 471	+4%
Paberkandjal kogud aasta lõpul kokku (arvestusüksus)	13 561 273	13 527 561	-0,3%
Mikrovormid (eksemplar)	31 457	25 595	-19%
Auvised (eksemplar)	166 157	176 473	+6%
Elektroonilised teavikud füüsilisel kandjal kokku (eksemplar)	18 963	18 716	-1,3%
Kõik füüsilisel kandjal kogud aasta lõpul (arvestusüksus)	13 777 850	13 748 345	-0,2%

Allikas: Eesti Rahvaraamatukogu.

Teadus- ja erialaraamatukogude e-kogu mahu kasv on olnud ulatuslik +67,6%. Kasv on toimunud peamiselt e-raamatute ning elektrooniliste jadaväljaannete osas. Vähenenud on omaloodud andmebaaside arv. E-kogude kasvu võib tõlgendada üle üldise digitaliseerumisega ühiskonnas ja on

väga tõenäoliselt seotud COVI-19 pandeemia ning sellest tingitud muutustega käitumises (raamatukogude küllastamine oli pandeemia aastatel piiratud, suurenes kaugtöö ja -õpe).

Tabel 14. Teadus- ja erialaraamatukogude e-kogu 2019 ja 2023.

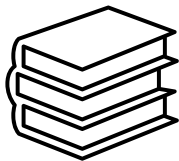
E-kogu	2019	2023	Muutus 2019/2023
Andmebaasid kokku (nimetus)	499	483	-3,2%
Omaloodud andmebaasid (nimetus)	78	59	-24,4%
Hangitud admebaasid (nimetus)	420	424	+1%
Elektronilised jadaväljaanded (nimetus)	397 441	635 144	+59%
E-raamatud (nimetus)	1 634 931	3 347 808	2 x kasv
Auvised arvutivõrgus (nimetus)	1 144 578	1 385 756	+21,1%
Muud digitaalteavikud (nimetus)	313 655	482 823	+53,9%
Kokku	3 491 104	5 852 014	+67,6%

Allikas: Eesti Rahvaraamatukogu.

Viie aasta lõikes on ülikoolide raamatukogude ja Eesti Rahvusraamatukogu füüsilisel kandjal teavikute koguarv pisut kasvanud (+1,3%). Peamiselt lisandus auviseid (+10,7%), ajalehti (+6%) ja kaarte (+6,3%). Kõige stabiilsemaks on jäänud raamatute, käsikirjade ja jätkväljaannete osakaal, mis kõik kasvasid 1-3% piires.

Tabel 15. Ülikoolide raamatukogude ja Eesti Rahvusraamatukogu teavikute arv 2019 ja 2023

	2019	2023	Muutus 2019/2023
Raamatud (eksemplar)	8 068 003	8 151 871	+1%
Jadaväljaanded kokku (arvestusüksus)	1 486 895	1 534 182	+3,2%
Ajakirjad (aastakomplekt)	515 347	545 335	+5,8%
Ajalehed (aastakomplekt)	71 354	75 642	+6%
Jätkväljaanded (eksemplar)	897 771	913 205	+1,7%
Käsikirjad (eksemplar)	100 218	102 677	+2,5%
Kaardid (eksemplar)	62 568	66 493	+6,3%
Noodid (eksemplar)	275 215	273 369	-0,7%
Graafika (eksemplar)	306 877	283 255	-7,7%
Muud teavikud (eksemplar)	768 319	793 968	+3,3%
Paberkandjal kogud aasta lõpul kokku (arvestusüksus)	11 068 095	11 295 815	+2,1%

Mikrovormid (eksemplar)	29 860	23 984	-19,7%
Auvised (eksemplar)	154 056	170 465	+10,7%
El.teavikud füüsilisel kandjal kokku (eksemplar)	15 665	16 131	+3%
Kõik füüsilisel kandjal kogud aasta lõpul (arvestusüksus)	11 267 676	11 416 395	+1,3%

Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu.

Aastatel 2019-2023 kasvas ülikoolide raamatukogude ja Eesti Rahvusraamatukogu digitaalsete teavikute koguarv 67,8%, ulatudes 5,8 miljoni nimetuse/arvestusüksuseni. Kasvu vedasid eelkõige e-raamatud, mille arv enam kui kahekordistus, elektroonilised jadaväljaanded (+59,9%) ja muud digitaalteavikud (+52%). Mõõdukalt kasvas ka auviste hulk (+21%). Samas vähenes andmebaaside koguarv 9,9%, sealhulgas omaloodud andmebaase oli kolmandiku võrra vähem (-32,7%) ja hangitud andmebaase 6,5% vähem.

Tabel 16. Ülikoolide raamatukogude ja Eesti Rahvusraamatukogu digitaalsete teavikute arv 2019 ja 2023

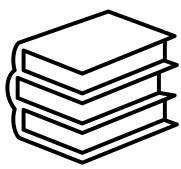
E-kogu	2019	2023	Muutus 2019/2023
Andmebaasid kokku (nimetus)	425	383	-9,9%
Omaloodud andmebaasid (nimetus)	55	37	-32,7%
Hangitud admebaasid (nimetus)	370	346	-6,5%
El.jadaväljaanded (nimetus)	396 664	634 397	+59,9%
E-raamatud (nimetus)	1 617 576	3 318 336	+105%
Auvised (nimetus)	1 139 821	1 385 756	+21%
Muud digitaalteavikud (nimetus)	312 729	478 378	+52%
Kokku	3 467 640	5 817 633	+67,8%

Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu.

3.2.3.3 Kooliraamatukogud

Kooliraamatukogud kuuluvad üldharidus- ja kutseõppeasutuste koosseisu ning nende peamine ülesanne on toetada koolide õppe- ja kasvatustegevust. Kooliraamatukogud tagavad õppematerjalide kättesaadavuse, toetavad õpilaste infootsinguoskuste arengut ning edendavad lugemishuvi. Nad on osa haridusprotsessist ja tihti ka ainus kergesti ligipääsetav lugemiskeskond laste ja noorte jaoks.

Kooliraamatukogusid oli 2023. aastal kokku 356 ja lugejate arv kasvas 16% võrreldes 2019. aastaga, selle põhjuseks on riigigümnaasiumide lisandumine kui ka see, et andmeid esitas rohkem raamatukogusid. Keskmiselt laenutati 9,6 arvestusüksust lugeja kohta.

Tabel 17. Kooliraamatukogude põhinäitajad.

	2019	2023	Muutus 2019/2023
Raamatukogud	315	356	+13%
Fondi suurus, tuhat arvestusüksust	6 507,90	6 909,50	+6%
..õpikukogu suurus, tuhat arvestusüksust	2 916,80	3 400,50	+17%
Lugejad, tuhat	156,3	181	+16%
Laenutused, tuhat arvestusüksust	1 620,60	1 737,30	+7%
Laenutusi keskmiselt lugeja kohta, arvestusüksust	10,4	9,6	-7,7%
Külastused, tuhat	2 427,80	1 298,60	-47%
Töötajad	356	372	+4,5%

Allikas: Statistikaamet KU03.

Kooliraamatukogudes oli töötajaid 372, neist raamatukoguhoidjaid oli 359. Keskmiselt oli igas kooliraamatukogus üks töötaja.

Tabel 18. Kooliraamatukogude raamatukoguhoidjate ja kasutajate arv 2023.

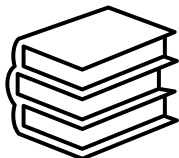
	2023
Raamatukogud	348
Raamatukoguhoidjad	359
Kasutajad	179 799

Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu.

Kooliraamatukogude koguarv Eestis 41 võrra ehk ligikaudu 13%. Märkatavam kasv toimus Harju maakonnas (+20%), sealhulgas Tallinnas (+11%), samuti Pärnu maakonnas (+27%), Tartu maakonnas (+16%) ja Võru maakonnas (+21%). Mõnes maakonnas jäi raamatukogude arv samaks (nt Jõgeva, Lääne), samas kui Järva, Põlva ja Valga maakonnas oli väike langus.

Tabel 19. Kooliraamatukogude regionaalne jaotus 2019. ja 2023.aastal.

	2019	2023	Muutus 2019/2023
Kogu Eesti	315	356	+13%
Harju maakond	90	108	+20%
..Tallinn	63	70	+11%
Hiiu maakond	4	5	+25%
Ida-Viru maakond	26	33	+27%
Jõgeva maakond	13	13	0%
Järva maakond	14	13	-7%
Lääne maakond	11	11	0
Lääne-Viru maakond	16	18	+13%

Põlva maakond	10	9	-10%
Pärnu maakond	22	28	+27%
Rapla maakond	12	13	+8%
Saare maakond	15	16	+7%
Tartu maakond	37	43	+16%
Valga maakond	14	11	-21%
Viljandi maakond	17	18	+6%
Võru maakond	14	17	+21%

Allikas: Statistikaamet KU031.

2023. aasta õppeaasta lõpu seisuga ulatusid Eesti kooliraamatukogude kogud kokku 7,05 miljoni teavikuni. Sellest moodustas põhikogu 3,59 miljonit ning õpikukogu 3,46 miljonit teavikut. Põhikogusse kuulusid peamiselt raamatud (3,46 miljonit), kuid esindatud olid ka ajakirjad (17 426 aastakomplekti), ajalehed (370 nimetust), käsikirjad (13 944), auvised (54 970), elektroonilised teavikud (15 216) ja muud teavikud (27 191).

Tabel 20. Kooliraamatukogude kogud 2023.a õppeaasta lõpul.

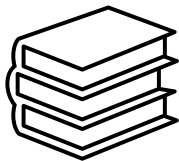
	2023
Raamatud (eksemplarid)	3 457 828
Ajakirjad (aastakomplektid)	17 426
Ajalehed (nimetused)	370
Käsikirjad (eksemplarid)	13 944
Auvised (eksemplarid)	54 970
Elektroonilised teavikud (eksemplarid)	15 216
Muud teavikud (eksemplarid)	27 191
Põhikogu kokku	3 586 592
Õpikukogu	3 459 908
Kogud kokku	7 046 500

Allikas: Eesti Rahvaraamatukogu

2023. aastal ulatusid Eesti kooliraamatukogude komplekteerimiskulud kokku 4,39 miljoni euroni. Sellest valdav osa ehk 3,88 miljonit eurot suunati õpikukogu täiendamisse, mis kajastab selgelt kooliraamatukogude keskset rolli õppetöös vajalike õpikute ja õppematerjalide tagamisel. Põhikogu täiendamiseks kasutati 517 tuhat eurot, mis moodustas vaid ligikaudu 12% kogukuludest.

Tabel 21. Kooliraamatukogude komplekteerimiskulud 2023.

	2023
Komplekteerimiskulud	4 393 843
sellest põhikogule	517 504
sellest õpikukogule	3 876 339

Allikas: Eesti Rahvaraamatukogu

3.2.4 Suuremad raamatukogud

2023. aasta andmetel olid Eesti suuremate lugejaskondadega raamatukogud peamiselt Tallinnas ja Tartus paiknevad raamatukogud ning ülikoolide raamatukogud, mille tegevus ulatus nii kultuuri- kui ka teadusvaldkonna teenindamiseni. Kõige rohkem registreeritud kasutajaid oli Tallinna Keskraamatukogul (73 437), järgnesid Eesti Rahvusraamatukogu (52 048) ja Tartu Ülikooli raamatukogu (38 708). Viimase raamatukogu puhul on märgata järjepidevat kasutajate kasvu viimastel aastatel. See on tingitud remondi ja COVID-19 pandeemia järgse raamatukogudesse tagasipöördumisega. Rahvusraamatukogu eristus kogu võrgustikus kõrgete kogukuludega, milleks 2023. aastal oli 36,1 miljonit eurot (arvestatuna koos investeeringutega, nagu uue hoone renoveerimine ja arendusprojektid), samas ilma investeeringuteta ulatusid kulud 11,16 miljoni euroni. Kõrged olid ka Tallinna Keskraamatukogu (6,1 mln €) ja Tartu Ülikooli raamatukogu (5,2 mln €) tegevuskulud. Komplekteerimiskulud olid kõige kõrgemad Tartu Ülikooli raamatukogul 1,24 miljoni euroga. Eesti Rahvusraamatukogu ja Tallinna Keskraamatukogu kulutasid uute teavikute soetamiseks vastavalt 707 000 ja 918 000 eurot. Töötajate arv oli suurim Eesti Rahvusraamatukogus (200), millele järgnesid Tallinna Keskraamatukogu (165) ja Tartu Ülikooli raamatukogu (112). Kogude mahu poolest ulatus Tartu Ülikooli raamatukogu koguarade suurus 4,22 miljoni teavikuni ning Rahvusraamatukogul 3,39 miljonini, olles valdkonna suurimad hoidlad. Väiksemad raamatukogud, nagu Viimsi Raamatukogu ja Rae Valla Raamatukogu, näitavad selget kasvu - näiteks Viimsi kasutajate arv on alates 2019. aastast enam kui kolmekordistunud. Sellised muutused võivad viidata raamatukogude järjest olulisemale panusele kogukondades, kus lisaks traditsioonilistele lugemisteenustele on raamatukogud kujunenud üha enam elukestva õppe, digipädevuste toetamise ja kultuurilise kaasatuse keskusteks.

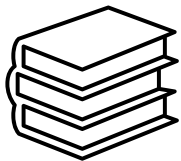
Tabel 22. Suurema lugejaskonnaga raamatukogud 2019-2023.

	Registreeritud kasutajate arv				
	2019	2020	2021	2022	2023
Tallinna Keskraamatukogu	73 521	76 171	71 314	73 410	73 437
Eesti Rahvusraamatukogu	43 389	45 374	52 126	46 226	52 048
Tartu Ülikooli raamatukogu	30 933	30 078	31 866	35 553	38 708
Tartu O.Lutsu nim. Linnaraamatukogu	37 759	36 973	35 536	35 766	36 780
Tallinna Ülikooli Akadeemiline Raamatukogu	40 294	38 317	37 140	35 382	34 639
Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu	35 508	33 589	31 098	29 041	26 523
Viimsi Raamatukogu	6 306	13 967	15 656	17 495	19 224
Saare Maakonna Keskraamatukogu	11 698	10 859	10 829	11 053	11 025
Narva Keskraamatukogu	10 527	9 250	8 803	9 192	9 142
Rae Valla Raamatukogu	5 130	5 358	5 742	5 963	7 599

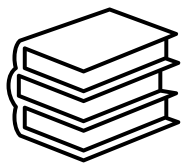
Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu

*Väljavõtte on 2023.a alusel

2023.aasta suurima lugejaskonnaga raamatukogude võrdlus näitab olulisi erinevusi nii rahastuse, kogude mahu kui ka tööandja kulude osas. Eesti Rahvusraamatukogu eristub selgelt oma eelarvelise mahukusega, millest tulenevalt on sellel ka suurim kogude maht (üle 3,3 miljoni arvestusüksuse) ja töötajaskond (200). Teiselt poolt paistab silma Tartu Ülikooli raamatukogu, mille kogud on suurimad (4,2 miljonit), kuid väiksema kasutajate arvu ja väiksema eelarve juures. Tallinna Keskraamatukogu on kasutajate arvu poolest suurim (73,4 tuhat), kuid tegutseb oluliselt väiksema eelarvega kui

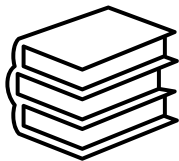
Rahvusraamatukogu. See viitab tugevamale efektiivsusele avalike teenuste pakkumisel. Samas näiteks Rae ja Viimsi raamatukogud, kuigi väiksema mahuga, demonstreerivad kogukonnaraamatukogude võimekust teenindada arvestatavat kasutajaskonda piiratud ressursside tingimustes. Erinevused komplekteerimiskuludes (nt Tartu Ülikool vs Viimsi Raamatukogu) ja töötajate arvus peegeldavad ka raamatukogude erinevate ülesannete profiili - kas rõhuasetus on teadusliku, avaliku või kohalikul tasandil teenindava funktsiooni täitmisel.

Tabel 23. Suurema lugejaskonnaga raamatukogude põhinäitajad 2023.

	Registreeritud kasutajate arv, tuhat	Kulud	Komplekteerimise kulud, tuhat	Töötajad	Kogud, tuhat
Tallinna Keskraamatukogu	73,4	6 081,00	918,3	165	840,3
Eesti Rahvusraamatukogu	52,1	36 104,00	707,0	200	3 392,8
Tartu Ülikooli raamatukogu	38,7	5 200,50	1 241,7	112	4 225
Tartu O.Lutsu nim. Linnaraamatukogu	36,7	2 954,98	249,9	89	601,6
Tallinna Ülikooli Akadeemiline Raamatukogu	34,6	1 861,00	353,0	46	2 704,3
Tallinna Tehnikaülikooli raamatukogu	26,5	2 388,75	927,8	45	642,4
Viimsi Raamatukogu	19,2	1 114,20	83,2	18	103,7
Saare Maakonna Keskraamatukogu	11,0	1 139,22	216,9	43	364,1
Narva Keskraamatukogu	9,1	889,23	110,7	53	365,4
Rae Valla Raamatukogu	7,6	683,32	81,9	21	103,1

Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu

3.2.5 Raamatukogudevaheline laenus

Raamatukogude vaates saab eksporditegevusena tinglikult käsitleda raamatukogudevahelist laenutust (RVL), mille vahendusel osutatakse teenuseid muuhulgas ka raamatukogudele väljaspool Eestit. RVL võimaldab lugejatel tellida teavikuid teistest (välismaa või Eesti) raamatukogudest, samuti saavad välismaa raamatukogude lugejad teavikuid endale tellida Eesti raamatukogude kogudest.¹² RVL-teenuseid kasutavad aktiivselt Eesti linnade ja valdade raamatukogud, kuna see on mugav viis teavikute jagamiseks. RVL-i kasutajaks on 2023.aasta seisuga registreeritud 172 raamatukogu¹³.

2023.aastal vahendas Eesti rahvaraamatukogude võrk raamatukogudevahelise laenutuse (RVL) teenuse kaudu 128 611 teaviku tellimist ja 126 221 teaviku väljastamist. Võrreldes 2019. aastaga on koostöö raamatukogude vahel paranenud, eriti aktiivne RVL-liiklus toimus Jõgevamaal (20 425 tellimust ja 20 474 väljastust), Harjumaal ning Pärnumaal. Väiksemas mahus, kuid siiski aktiivne laenus, toimus ka Hiiumaal ja Saaremaal.

Eesti Rahvusraamatukogu kaudu telliti RVL-teenuse kaudu 2023. aastal teistest raamatukogudest 202 teavikut (vähenemine võrreldes 2019. aasta 363 teavikuga) ning väljastati 117 teavikut (2019. aastal 351). Tartu Ülikooli raamatukogust saadeti välja 256 teavikut (sh 222 Eesti raamatukogudesse ja 34 välismaale), samal ajal kui raamatukogu sai RVL-teenusega 330 teost (sh 92 Eesti ja 268 välismaa raamatukogudest). Võrreldes 2019. aastaga on Tartu Ülikoolist RVL-ga saadetud kirjanduse arv vähenenud 29,5% ja saadud kirjanduse maht 61,3%.

RVL-teenuse kasutamise vähenemise üheks põhjuseks on see, et raamatukogude enda e-kataloogid ja andmebaasid suudavad paremini katta kasutajate vajadusi. Samuti mõjutab teenuse kasutust postikulu tasumise kohustus. Alternatiivina on mitmed raamatukogud suunanud kasutajaid MIRKO teenust kasutama, see on virtuaalne raamaturiik, mille kaudu saab tellida raamatuid otse koju või laenutada e-väljaandeid sõltumata asukohast ja kellaajast¹⁴.

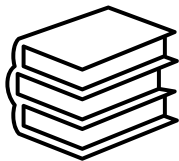
Tabel 24. Rahvaraamatukogude raamatukogude vaheline laenus (RVL) 2023. a

Maakond	RVL sisse	RVL välja
Tallinn	3	6
Harjumaal (v.a Tallinn)	15 034	14 946
Hiiumaa	1 146	1 121
Ida-Virumaa	3 215	3 358
Jõgevamaa	20 425	20 474
Järvamaa	14 119	13 533
Läänemaa	2 493	948
Lääne-Virumaa	13 328	13 670
Põlvamaa	4 658	4 859
Pärnumaa	16 609	16 268
Raplamaa	6 445	6 448
Saaremaa	2 005	1 955
Tartumaa	7 208	7 305

¹² [Raamatukogudevaheline laenus - Eesti Rahvusraamatukogu](#)

¹³ [Tartu Ülikooli raamatukogu tegevusaruanne 2023](#)

¹⁴ [Avaleht - MIRKO](#)

Valgamaa	5 002	5 240
Viljandimaa	6 985	6 120
Võrumaa	9 936	9 970
KOKKU	128 611	126 221

Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu, Kultuuriministeerium (<https://www.kul.ee/rahvaraamatukogude-2023-aasta-aruanded>)

Teadus- ja erialaraamatukogude puhul vahendati 2023. aastal RVL-teenuse kaudu kokku 773 teaviku saatmist ja 932 teaviku tellimist. Enamik välja saadetud teavikuid suunati Eesti raamatukogudele (655), kuid oluline osa (118) saadeti ka välisriikide raamatukogudesse. Samal ajal telliti Eesti raamatukogudest 434 teavikut ning välismaalt 498, mis näitab rahvusvahelise koostöö olulist rolli teadusraamatukogude infovahetuses. Välismaiste tellimuste osakaal moodustas ligikaudu poole kogu sisse tellitud materjalidest.

Tabel 25. Teadus- ja erialaraamatukogude raamatukogude vaheline laenus (RVL) 2023. a

Saabunud tellimusi / teavikuid saadetud välja : RVL välja	Laenutuste arv
Eesti	655
välismaa	118
KOKKU	773

Tellitud teistelt raamatukogudelt / teavikuid saadud mujalt : RVL sisse	
Eesti	434
välismaa	498
KOKKU	932

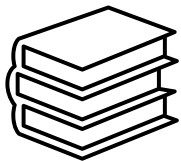
Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu

3.2.6 Välissuhted

Raamatukogude rahvusvahelised sidemed väljenduvad koostöös välisriikide raamatukogudega ning osalemises rahvusvahelistes ühendustes ja üritustel. MTÜ Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing (ERÜ) koondab raamatukoguhoidjaid kogu riigist, suhtleb vastavate ühingutega välismaal ning esindab Eesti raamatukogundust erialaorganisatsioonides IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions) ja EBLIDA (European Bureau of Library, Information and Documentation Associations).¹⁵

Rahvusraamatukogu osaleb aktiivselt rahvusvaheliste organisatsioonide ja võrgustike töös. Olles sellel uuringulainel 14 rahvusvahelise erialaorganisatsiooni liige. Peamised partnerid on IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions), kus raamatukogu suhtleb rahvusraamatukogude ja statistika teemal, ning CENL (Conference of European National Librarians) tehakse koostööd tehisintellekti arendamise töögrupis. Teadusraamatukogude võrgustiku esindajana kuulub raamatukogu LIBERi (Association of European Research Libraries), IAML-i (International Association of Music Libraries, Archives and Documentation Centres) töögruppidesse, täiendades koostööd Euroopa Parlamenti toetava ECPRD-i ja mereäärsete riikide Bibliotheca Baltica võrgustikuga. Digitaalse

¹⁵ [Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu aastaraamat 2023, 35 \(2024\)](#)

pärandialast kogemust jagatakse IIPC ja IIF platvormidel ning Eesti Rahvusraamatukogu on seotud ka rahvusvaheliste standardiorganisatsioonidega (ISBN, ISSN, ISMN).¹⁶

Mitmed rahvaraamatukogud teevad koostööd sõprusraamatukogudega või käivad erinevate projektide raames oma silmaringi avardamas väljaspool Eestit. Enamik maakondlikke tegevusaruandeid sisaldab peatükki “rahvusvaheline tasand”, kus kirjeldatakse nii pikaajalisi partnerlusi kui ka osalust mitmepoolsetes projektides¹⁷. Näiteks Kärkla Linnaraamatukogu (Hiiu maakond) on teinud tihedat koostööd Turku Naiskeskuse ja Turu Linnaraamatukoguga Soomes, samuti tehakse koostööd Ikast-Brande raamatukoguga Taanis. 2023. aastal tehti koostööd *Forward Together* ja *Democratic Libraries* projektides. Kärkla raamatukogu on eeskujuks kogukonna kaasamisel ja näiteks korraldati nii hiidlastele endale kui ka Käinas elavatele ukrainlastele eesti keele õppimiseks raamatukogutunde ja meisterdamistunde. Eesti suuremad saared ühendasid jõud ja Saare ja Hiiu maakonna töötajad külastasid Ogre raamatukogu Lätis.¹⁸ *Forward Together* ja *Democratic Libraries* (Erasmus+) projektis osalevad lisaks Kärkla raamatukogule ka mitmed teised maakonnaraamatukogud. Nad osalevad ühisprojektis, et arendada digitaalseid laenutusteenuseid ja toetada demokraatliku avaliku ruumi loomist. Valdavalt ulatuvad rahvaraamatukogude koostöövormid näitustest seminarideni ja projektideni. Väga mitmed raamatukogud on kasutanud võimalust Erasmus+ raames käia õpirändel (nt *Prague Library Job Shadowing*). Lisaks kandideeritakse aktiivselt Euroopa Liidu projektidele kui ka saatkondade toetusprogrammidele.

Raamatukogude rahvusvahelised sidemed toimivad ka integratsiooni tugisüsteemina, eriti Ukraina sõjapõgenike ja välisriikide Eestisse paiknema jäänud kogukondade puhul. Näiteks Lääne Maakonna Keskraamatukogu on juba kaks aastat teinud tihedat koostööd Ukraina pagulaste ning Eesti Ukrainlaste Kongressi esindajatega. 2023. aastal tähistati koos Haapsalu Ukraina kogukonnaga rahvusvahelist kosmonautika- ja lennunduspäeva, üritus toimus kolmes keeles – eesti, ukraina ja inglise¹⁹. Põlva maakonnal on olnud samuti mitu kokkupuudet rahvusvaheliste projektidega, näiteks külastasid Nordplus Adult mobiilsusprojekti raames Läti Gulbene ja Leedu Ignalina rajooni raamatukoguhoidjad²⁰. Rapla maakond tegi koostööd Taani, Soome ja Norra suursaatkonnaga, külastati Sloveeniat Erasmus+ projekti “Raamatukogutöötajate pädevuse suurendamine täiskasvanuhariduse valdkonnas” raames ja kohtuti Läti kolleegidega Madona raamatukogus²¹. Narva Keskraamatukogu rahvusvahelised koostööpartnerid olid 2023. aastal Ameerika Ühendriikide Suursaatkond, Saksamaa Suursaatkond, Põhjamaade Ministrite Nõukogu Esindus Eestis, Itaalia Suursaatkond, Miami Ülikool, Leedu raamatukogud, Eesti Ukrainlaste Kongress ja rahvusvaheline organisatsioon „The Art of living“²². Peamiselt aitavad erinevad rahvusvahelised sidemed ja projektid Eesti rahvaraamatukogudel laiendada oma professionaalset kompetentsi (õppereisid, konverentsid), parandavad integreerumist sõjapõgenikel ja rahvusvähemustel (Ukraina teemalised üritused, keeleüritused) ning panustavad silmaringi suurendamisse erinevate projektide raames (Erasmus+). Selline rahvusvaheline tegevus aitab muuta raamatukogu elavaks õpikohaks ja kogukonna kohtumispaigaks, toetab nii kohalikke kui ka sisserändajate kogukondi ning tõstab Eesti raamatukogude nähtavust ülemaailmses teadmiste jagamise võrgustikus.

Eesti teadusraamatukogud osalevad regulaarselt mitmesuguste rahvusvaheliste organisatsioonide töös. Otsesuhtlus välisraamatukogudega ja osalemine rahvusvahelistes organisatsioonides aitab kaasa teadusraamatukogude teadustegevusele. Kaasalöömine rahvusvahelistes projektides või ka lihtsalt

---

¹⁶ [Lisa 1 RaRa tegevusaruanne 2023.pdf](#)

¹⁷ [Rahvaraamatukogude 2023. aasta aruanded | Kultuuriministeerium](#)

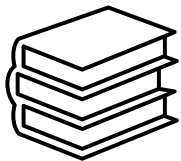
¹⁸ [Hiiu maakonna rahvaraamatukogude aastaaruanne 2023](#)

¹⁹ [Lääne maakonna rahvaraamatukogude aastaaruanne 2023.pdf](#)

²⁰ [Põlva maakonna rahvaraamatukogude aastaaruanne 2023.pdf](#)

²¹ [Rapla maakonna rahvaraamatukogude aastaaruanne 2023.pdf](#)

²² [Narva Keskraamatukogu aastaaruanne 2023.pdf](#)

teiste riikide raamatukogude külastamine annab töötajatele rahvusvahelisi kogemusi, laiendab silmaringi ja toob seeläbi kasu raamatukogude tegevuse arendamisele. Näiteks Tartu Ülikooli (TÜ) raamatukogu on 2023. aastal tugevalt panustanud oma rahvusvahelistesse suhetesse. Tartu Ülikooli raamatukogu on olnud seotud mitmete rahvusvaheliste teadus- ja arendustegevustega seotud võrgustike ja projektidega - Enlight Rise, OpenAIRE, The Guild OS, DataCite, LIBER, EOSC Nordic, Skills4EOSC. TÜ raamatukogu on loonud ja hoidnud mitmeid raamatukogude vahelisi vahetuslepinguid, näiteks suurim vahetuspartner on Exchange Centre for Scientific Literature Soomes, kelle kaudu saadi väärtuslikke trükiseid, näiteks SKS (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura) väljaandeid. Samuti teevad koostöö Ameerika Ühendriikide Kongressi Raamatukoguga, Indiana Ülikooli raamatukoguga, Mikolaj Koperniku Ülikooli raamatukoguga Poolas, Ungari Teaduste Akadeemiaga ja Leedu TA raamatukoguga. TÜ raamatukogu sõnul on vahetussuhete hoidmine väga kasulik ja vajalik nii sisuliselt kui ka majanduslikult.²³ Tallinna Ülikooli raamatukogu kuulub Bibliotheca Baltica, Rahvusvaheline Raamatukoguühingute ja -institutsioonide Liitu (IFLA), Euroopa Teadusraamatukogude Liitu (LIBER), Põhja- ja Baltimaade raamatu-, raamatukogude ja lugemise ajaloo uurimise võrgustikku (HIBOLIRE), Language of Binding (LoB) ja Associate Member of Designer Bookbinders UK erialaorganisatsioonidesse.²⁴ TalTechi raamatukogu on seotud mitmete rahvusvaheliste raamatukogude erialaorganisatsioonidega. Näiteks on raamatukogu osa DataCite Eesti konsortsiumist (seda veab Tartu Ülikooli raamatukogu ja liikmed on ülikoolid, aga raamatukogud viivad tegevusi ellu), mis tegeleb teadusandmete avatud juurdepääsuga. DataCite moodustavad TÜ, TLÜ, EMÜ ja TalTech. Samuti osaleb raamatukogu erinevates rahvusvahelistes projektides ja koostöövõrgustikes, mis edendavad teadusinfo kättesaadavust ja jagamist²⁵. Venemaa raamatukogudega on suhtlus täielikult katkenud.

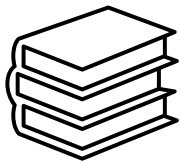
Vahekokkuvõte: Majanduslik seis

- ❖ 2023. aastal tegutses Eestis 887 raamatukogu, 493 rahvaraamatukogu, 356 kooliraamatukogu ja 38 teadus-ja erialaraamatukogu.
- ❖ Raamatukogude kogutulud olid 2023. aastal 90,8 mln eurot.
- ❖ Töötajate koguarv langes 4 aastaga 2416-lt 2187-le. Keskmine töötajate arv raamatukogu kohta langes 2,8 → 2,46.
- ❖ Lugejate koguarv oli Eestis 2023. aastal 731,3 tuhat (2019. aastal: 711,1 tuhat → kasv 2,8%).
- ❖ Keskmine lugejate arv rahvaraamatukogus tõusis 690 → 726 tuhandele (+5,2%), 100 elaniku kohta kasvas see näitaja 27 → 39 (+44%).
- ❖ Raamatukogude kogutulud olid 2023. aastal 90,75 mln eurot.

²³ [Tartu Ülikooli raamatukogu aastaaruanne 2023](#)

²⁴ [TALLINNA ÜLIKOOLI AKADEEMILINE RAAMATUKOGU TEGEVUSARUANNE 2023](#)

²⁵ [Raamatukogu | Tallinna Tehnikaülikool \(TalTech\)](#)

4. Nõudlus

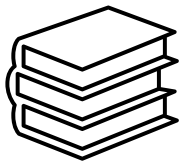
Nõudluse peatüki eesmärk on analüüsida, kuivõrd ja millistel eesmärkidel on vähemalt 15-aastased elanikud raamatukogude teenuseid kasutanud, millised on kasutusmuustrite trendid ajas ning kuidas on muutunud raamatukogude roll infoühiskonnas.

Võrdlusperioodina käsitletakse aastaid 2015, 2020 ja 2023, tuginedes Statistikaameti kultuuristatistika andmestikele ning rahvaraamatukogude kvaliteediuuringule 2023. Vaadeldakse nii lugejate arvu, külastuste ja laenutuste mahtu kui ka külastamise sagedust ja eesmärke. Lisaks pööratakse tähelepanu kasutajate demograafilistele tunnustele - vanus, sugu, haridustase ja tööalane staatus, mis võimaldavad hinnata raamatukoguteenuste kättesaadavust ja vajaduspõhisust eri elanike rühmade seas.

Aastate 2020 ja 2023 võrdlus näitab, et üldjoontes on rahvaraamatukogude ja erialateadusraamatukogude kasutus püsinud stabiilsena, kuid kooliraamatukogude puhul on toimunud muutused külastatavuses. Rahvaraamatukogud on jätkanud mõõdukat kasvu nii lugejate kui külastajate arvu osas. Lugejate arv kasvas 1%, ulatudes 357,9 tuhandeni. Külastajate arv tõusis 12%, jõudes 5,01 miljonini. Samas on mõnevõrra vähenenud laenutuste arv - 9802 tuhandelt 9486 tuhandeni ehk -3%. Kõik see viitab võimalusele, et raamatukogusid külastatakse üha sagedamini muudel eesmärkidel kui ainult raamatute laenutamiseks. Näiteks külastatakse raamatukogusid õppimise eesmärgil, üritustel osalemiseks või e-teenuste kasutamiseks.

Teadus- ja erialaraamatukogudes on kõik kolm põhinäitajat püsinud peaaegu muutumatuna. Lugejate arv suurenes tagasihoidlikult 1% võrra ning külastuste arv kasvas vaid 0,15%. Küll aga langes laenutuste hulk 828,1 tuhandelt 743,0 tuhandeni ehk -10%. Selle taga võib olla jätkuv üleminek e-ressursside kasutamisele ning õppemetoodikate digitaliseerumine, mis vähendab vajadust füüsiliste teavikute järele.

Kooliraamatukogud näitavad seevastu vastandlikke trende - kuigi lugejate arv kasvas ligi 15% (157,6 tuhandelt 181 tuhandeni) ja laenutuste arv suurenes samuti 5% (1652,1 → 1737,3 tuhat), on külastuste arv drastiliselt vähenenud 34,59%. See võib viidata kaugõppe mõjudele ning sellele, et õppematerjalidele saadakse üha enam ligi virtuaalsetes keskkondades kui ka rahvaraamatukogudest. Oluline on välja tuua, et kooliraamatukogude külastusstatistika ei kajasta tegelikku kasutatavust täiel määral. Paljud raamatukogud rääkisid, et õpilased viibivad raamatukogus sageli vahetundide ajal või pärast tunde – kohtudes seal sõpradega, õppides, kasutades arvutit või lihtsalt viibides meeldivas keskkonnas. Kuna külastusi ei registreerita andurite või muude loendusseadmete abil ning käsitsi loendamine ei ole realistlik, jäävad paljud külastused ametlikus statistikas kajastamata. Seetõttu võib eeldada, et kooliraamatukogude tegelik külastatavus on märksa suurem kui esitatud andmetest nähtub.

Tabel 26. Raamatukogude kasutamise põhinäitajad 2020 ja 2023

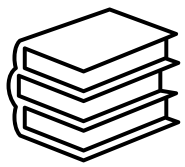
	Lugejate arv, tuhat		Muutus 2020/2023	Külastajate arv, tuhat		Muutus 2020/2023	Laenutuste arv, tuhat		Muutus 2020/2023
	2020	2023	%	2020	2023	%	2020	2023	%
Rahvaraamatu kogud	354,3	357,9	+1,02	4 467,4	5 013,2	12,22	9802	9486	-3,22
Eriala- ja teadusraamatu kogud	190,5	192,4	+1,00	943,5	944,9	0,15	828,1	743,0	-10,28
Kooliraamatukogud	157,6	181,0	+14,85	1 985,3	1 298,6	-34,59	1 652,1	1 737,3	+5,16

Allikas: Statistikaamet KU01 KU02 ja KU03.

Raamatukogude kasutusnõudluse pikaajaline trend aastatel 2015-2023 näitab statistiliselt olulist muutust vähemalt 15-aastaste elanike külastussageduses. Statistikaameti KUT022 andmestiku põhjal selgub, et raamatukogu vähemalt korra aastas külastanute osakaal rahvastikus on kahanenud 2015. aasta 40,3%-lt 2020. aastaks 32,2%-ni ning on 2023. aastal veidi taastunud tasemele 33,9%. Iga kolmas inimene kasutab raamatukogu teenuseid 2023.aastal. Kõik ülikoolide ja kõrgkoolide raamatukogud rõhutavad, et tegelik teenuste kasutajate hulk ületab oluliselt registreeritud kasutajate arvu, kuna paljud tudengid pääsevad e-väljaannetele ja andmebaasidele ligi ülikooli võrgu kaudu, ilma et nad oleksid ametlikult raamatukogu kasutajaks registreerunud. Nii kasutatakse raamatukogu teenuseid laiemalt, kui statistika esmapilgul näitab.

Analüüsid külastussageduse jaotust detailsemalt, selgub, et suurima osakaalu moodustavad need, kes külastasid raamatukogu harva. Aastal 2023 moodustasid 1-3 korda raamatukogus käinud isikud 12,1% kõikidest 15+ elanikest, samas kui regulaarsed külastajad, need, kes käisid üle 12 korra aastas, moodustasid kõigest 6,3%. See näitaja on küll suurem kui 2020. aastal (5,5%), kuid jääb siiski oluliselt alla 2015. aasta tasemele (8,9%). Tervikuna on sagedasem külastuste arv vähenenud ning jäänud pigem stabiilselt alla varasemate aastate taseme. Need muutused on tõenäoliselt seotud mitme teguriga. Esiteks on digimeedia ja e-teenuste osakaal kasvanud ning osa varasemast füüsilisest külastamisvajadusest on asendunud virtuaalsete teenustega. Teiseks mõjutab külastatavust ka sotsiaal-demograafiline struktuur - aktiivsete lugejate vananemine ning noorema põlvkonna muutunud lugemisharjumused on toonud kaasa käitumise muutuse. Kolmandaks võib üldist külastuse langust seostada ka pandeemiajärgse käitumise muutusega, mille mõju on veel märgatav ka 2023. aasta andmetes.

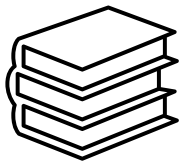
Oluline on märgata, et kuigi kogukülastajate osakaal rahvastikus on madalam kui kümnendi alguses, siis on regulaarsel kasutusel siiski oluline roll. Iga kümnes Eesti täiskasvanu kasutas 2023. aastal raamatukogu keskmiselt kord kuus või sagedamini, kinnitades seda, et teatud elanikkonnagrupid hindavad endiselt avaliku raamatukoguteenuse väärtust.

Tabel 27. Vähemalt 15-aastaste elanike raamatukogude külastamise sagedus viimase 12 kuu lõikes.

	2015, isikute arv, tuhat	Osakaal%	2017, isikute arv, tuhat	Osakaal %	2020, isikute arv, tuhat	Osakaal%	2023, isikute arv, tuhat	Osakaal %
Külastanud ja mittekülastanud kokku	1 103,70	100	1 102,00	100	1 097,70	100	1 128,40	100
Mitte kordagi	658,4	59,7	689,7	62,6	743,9	67,8	745,4	66,1
Vähemalt üks kord	444,8	40,3	412,3	37,4	353,8	32,2	382,9	33,9
1-3 korda	107,9	9,8	146,5	13,3	123,4	11,2	136,5	12,1
4-6 korda	103,6	9,4	102,8	9,3	82,9	7,6	92,1	8,2
7-12 korda	134,3	12,2	92,5	8,4	87,4	8	83,2	7,4
Üle 12 korra	98,7	8,9	70,5	6,4	60,1	5,5	71,1	6,3

Allikas: Statistikaamet KUT022.

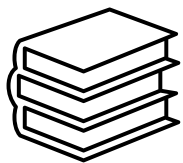

Külastusaktiivsuse jaotus sotsiaalsete rühmade lõikes näitab jätkuvalt naiste suuremat raamatukoguteenuste kasutamist. 2023. aastal moodustasid naised 254,8 tuhat külastajat, ehk soo lõikes külastas 66,4% naisi ja 33,6% mehi. Samas on meeste osalus kasvanud 1,9% võrra võrreldes 2020. aastaga.

Kõige rohkem külastasid vanuses 25-44-aastased (129,2 tuhat) ja 15-24-aastased (82,4 tuhat), moodustades vastavalt 33,7% ja 21,5% kõigist kasutajatest. Võrreldes 2020. aastaga kasvas raamatukogude külastamisaktiivsus enim just nooremas vanuserühmas (+8,6%). Samas suurenesid raamatukogukülastused ka 45-64-aastaste seas, tõustes 112,5 tuhandele (+9,5% võrreldes 2020).

Haridusliku tausta lõikes on raamatukogude peamised kasutajad kolmanda taseme ehk kõrgharidusega isikud, kelle osakaal ulatus 45,9%-ni (176,1 tuhat). Järgnesid teise taseme haridusega inimesed (131,6 tuhat), moodustades 34,3%. Huvitav leid on ka see, et madalama haridustasemega inimeste hulk kasvas mõõdukalt (+7,8%).

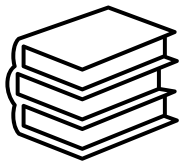
Töölase staatuse lõikes olid suurimad külastajarühmad täisajaga töötajad (201,4 tuhat) ja (üli)õpilased (64,1 tuhat). Viimaste osakaal kasvas võrreldes 2020. aastaga 19%, mis kinnitab raamatukogude olulisust haridust toetava keskkonnana. Samuti suurenesid külastused pensionäride seas (+4,1%). Töötute külastuste arv jäi tagasihoidlikuks, ulatudes vaid 4,1%-ni. Kokkuvõttes näitab raamatukoguteenuste nõudlus 2023. aastal selgeid taastumise märke.

Tabel 28. Raamatukogu külastamine kord viimase 12 kuu jooksul vähemalt 15-aastaste elanike hulgas 2020. ja 2023.aastal.

	2020		2023		Muutus 2020/ 2023
	Raamatukogu külastanuid kokku, tuhat	Osakaal	Raamatukogu külastanuid kokku, tuhat	Osakaal	
Kogu Eesti	362,8	100,0%	383,7	100,0%	+5,8%
Mehed	126,5	34,9%	128,9	33,6%	+1,9%
Naised	236,3	65,1%	254,8	66,4%	+7,8%
15-24-aastased	75,9	20,9%	82,4	21,5%	+8,6%
25-44-aastased	128,1	35,3%	129,2	33,7%	+0,9%
45-64-aastased	102,7	28,3%	112,5	29,3%	+9,5%
Vähemalt 65-aastased	56,1	15,5%	59,6	15,5%	+6,2%
Esimese taseme või madalama haridusega isikud	62,9	17,3%	67,8	17,7%	+7,8%
Teise taseme haridusega isikud	132,8	36,6%	131,6	34,3%	-0,9%
Kolmanda taseme haridusega isikud	162,2	44,7%	176,1	45,9%	+8,6%
Täisajaga töötajad	185,6	51,2%	201,4	52,5%	+8,5%
Osaajaga töötajad	34,2	9,4%	26,8	7,0%	-21,6%
Töötud	14,9	4,1%	15,7	4,1%	+5,4%
(Üli)õpilased, mittetasustatud praktikandid	53,8	14,8%	64,1	16,7%	+19,1%
Pensionärid	55,4	15,3%	57,7	15,0%	+4,2%
Muud mitteaktiivsed	18,7	5,2%	18	4,7%	-3,7%

Allikas: Statistikaamet KUT025.

Piirkondade lõikes toimunud raamatukogude kasutusaktiivsuse võrdlus näitab, et kuigi raamatukogukülastuste koguarv Eestis kasvas aastatel 2020-2023 ligi 6%, jagunes see tõus piirkondade vahel ebaühtlaselt. Kõige märgatavam kasutusaktiivsuse kasv toimus Lõuna-Eestis (+7,3%) ja Lääne-Eestis (+13,1%), samas kui Tallinna osakaal langes -3% võrra. Ka Põhja-Eesti näitas tagasihoidlikku kasvu (+4,4%), kuid Kesk-Eestis püsis näitaja sisuliselt stabiilne (-0,5%). Teistest eristub veel Ida-Virumaa (Kirde-Eesti) näitaja, kus vaatamata väikesele üldarvule suurenes osakaal 7,8%. Üldine suundumus viitab sellele, et kasutusaktiivsus kasvas peamiselt väljaspool pealinna, mis võib viidata piirkondlike raamatukogude teenuste kättesaadavuse paranemisele ja kohalikule tähendusele.

Tabel 29. Raamatukogu külastamine regionaalselt kord viimase 12 kuu jooksul vähemalt 15-aastaste elanike hulgas 2020. ja 2023.aastal.

	2020		2023		Muutus 2020/ 2023
	Raamatukogu külastanuid kokku, tuhat	Osakaal %	Raamatukogu külastanuid kokku, tuhat	Osakaal %	
Kogu Eesti	362,8	100	383,7	100	+5,8%
Tallinn	109,3	30,1	106	27,6	-3%
Põhja-Eesti	155,7	42,9	162,6	42,4	+4,4%
Kesk-Eesti	36,1	10	35,9	9,4	-0,6%
Kirde-Eesti	29,4	8,1	31,7	8,3	+7,8%
Lääne-Eesti	42,7	11,8	48,3	12,6	+13,1%
Lõuna-Eesti	98,1	27	105,3	27,4	+7,3%

Allikas: Statistikaamet KUT025.

Raamatukogude külastamist mõjutavad ajas muutuvad vajadused ja sotsiaal-kultuurilised hoiakud. Statistikaameti andmestik KUT025 näitab selgelt, et viimase kaheksa aasta jooksul on raamatukogu roll mitmekesistunud ning traditsiooniliste funktsioonide kõrval (nagu raamatute laenutamine või ajakirjanduse lugemine) on esile kerkinud uued kasutusmotiivid, sh sotsiaalne suhtlus ja kogukondlik osalus.

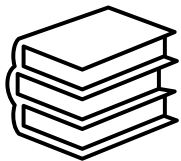
Raamatute laenutamine on endiselt kõige levinum külastamise põhjus, moodustades 2023. aastal 84,7% kõigist vähemalt 15-aastastest külastajatest (324,8 tuhat inimest). Samas on selle osakaal langustrendis - 2015. aastal oli vastav näitaja 89,7%.

Kohapeal lugemine ja ajakirjanduse tarbimine on samuti langenud. 2015. aastal külastas raamatukogu ajalehtede ja ajakirjade lugemise eesmärgil 15,7% kasutajatest, ent 2023. aastaks oli see osakaal langenud 8,2%-ni. Selle languse taga on eelkõige digimeedia kättesaadavuse suurenemine ja iseseisev uudiste tarbimine nutiseadmete kaudu.

Enesearenduse eesmärgil raamatukogus viibinud isikute osakaal vähenes 2015. aasta 12,9%-lt 2023. aastaks 7,8%-ni. Samas tuleb meeles pidada, et raamatukogud pakuvad jätkuvalt olulisi tugiteenuseid iseseisvale ja elukestvatele õppimisele, näiteks pakuvad erinevaid õpikeskkondi ja digipädevuste arendamise koolitusi.

Avalike ürituste külastamine kasvas võrreldes 2020. aasta pandeemia-aegse madalseisuga (8,6%) 2023. aastal 11,5%-ni (44,3 tuhat inimest). See on suurim tõus vaadeldud eesmärkide seas ja näitab, et raamatukogud on taastanud oma rolli kohalike kultuuri- ja kogukonnasündmuste korraldajana.

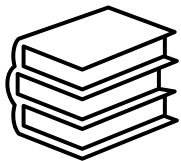
Sotsiaalseid eesmärgi, nagu pere ja sõpradega ajaveetmine, nimetas 2023. aastal 9,4% külastajatest, mis on ligi 4% rohkem kui 2020. aastal (5,5%). Oluliselt on kasvanud ka kategooria "muu eesmärk",

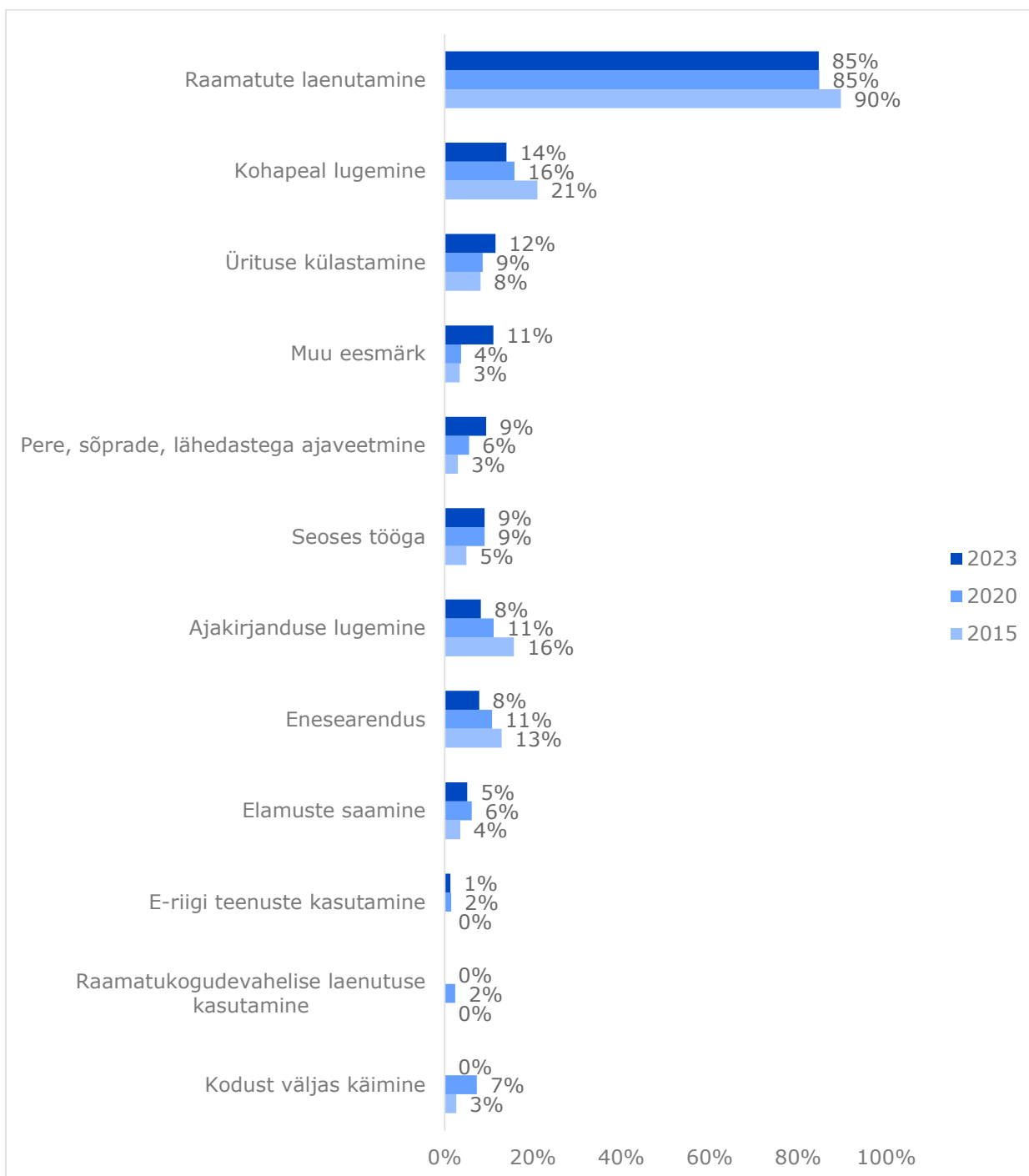
nende osakaal kasvas 2015. aasta 3,4%-lt 2023. aastaks 11%-ni. Siinkohal tuleks uurida lähemalt muude tegevuste olemust ja põhjuseid.

Töoga seotud külastusi tegi 2023. aastal 9% raamatukogus käinutest, mis jääb stabiilselt 2020. aasta tasemele.

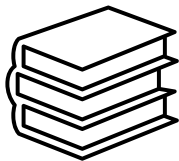
E-riigi teenuste kasutamine jäi 2023. aastal tagasihoidlikuks (1,3%), ent selle arendamine on jätkuvalt vajalik, eeskätt hajaasustusega piirkondades, kus raamatukogud on sageli peamised interneti ja arvutite kättesaadavust tagavad asutused.

Joonis 5. Raamatukogude külastamise eesmärk vähemalt 15-aastaste elanike hulgas 2015., 2020. ja 2023. aastal.

Allikas: Statistikaamet KUT025.

5. Organisatsioon ja poliitika

5.1 Organisatsioonid

Eesti raamatukogude arengut ja kvaliteeti kujundavad mitmed professionaalsed katusorganisatsioonid, mille tegevus ulatub kutsearendusest rahvusvahelise koostööni. Need ühendused ei esinda mitte üksnes raamatukogude huve, vaid on kujunenud sisuliseks platvormiks teadmussirdeks, valdkonnapoliitika kujundamiseks ja koostöövõrgustike loomiseks.

Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing (ERÜ)

Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing (ERÜ) on vanim ja laiahaardelisem raamatukogunduse erialaliit Eestis. Asutatud 1923. aastal, taasasutatud 1988. aastal, ühendab ERÜ rahva-, teadus- ja kooliraamatukogusid ning raamatukoguhoidjaid üle Eesti. Ühingu põhieesmärgiks on arendada raamatukogundust, edendada kutseharidust ja esindada valdkonna huve. Selle saavutamiseks korraldab ERÜ koolitusi, seminare ja konverentse, annab välja ajakirja „Raamatukogu“, viib läbi kutseandmist ning tunnustab iga-aastaselt silmapaistvaid spetsialiste ja projekte. Samuti osaleb ERÜ rahvusvahelistes võrgustikes, sh IFLA ja EBLIDA liikmena, panustades Eesti raamatukogude nähtavusse rahvusvahelisel tasandil. ²⁶

Eesti Muusikakogude Ühendus (EMKÜ)

Eesti Muusikakogude Ühendus (EMKÜ) on 1991. aastal asutatud mittetulundusühing, mis koondab Eestis muusikateavikuid koguvaid ja vahendavaid institutsioone nagu raamatukogud, muuseumid ning arhiivid. Selle tegevuse keskmes on koostöö edendamine ja kompetentsi tõstmine muusikainfoga töötavate spetsialistide seas. EMKÜ on alates 1994. aastast Rahvusvahelise Muusikaraamatukogude Liidu (IAML) Eesti rahvuslik seksioon. ²⁷

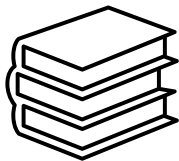

Eesti Kunstiraamatukogude Ühendus (EKRÜ)

Eesti Kunstiraamatukogude Ühendus (EKRÜ) tegutseb spetsialiseerunud kogude koostöövõrgustikuna, ühendades näiteks Eesti Kunstiakadeemia, Kõrgema Kunstikooli Pallas ja Eesti Kunstimuseumi raamatukogusid. Ühenduse eesmärk on toetada kunstivaldkonna teavikute kättesaadavust, komplekteerimist ja erialast infovahetust. Samuti korraldatakse ühiseid õppepäevi ja koolitusreise. Rahvusvaheliselt kuulub ühendus ARLIS Nordeni ja ARLIS/NA koostöövõrgustikesse.

²⁶ [Ühingust :: Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing](#)

²⁷ [EMKÜ tutvustus - Eesti Muusikakogude Ühendus](#)

ELNET KONSORTSIUM

Eesti Raamatukoguvõrgu Konsortsium (ELNET)

Eesti Raamatukoguvõrgu Konsortsium (ELNET) täidab kesksel rollil Eesti mäluasutuste koostöös ja elektrooniliste teenuste arendamisel. Selle juhtimisel hallatakse e-kataloogi ESTER, artiklite andmebaasi ISE, Eesti märksõnastikku (EMS) ning teadus- ja kultuurivaramu ühisportaali E-varamu. ELNET koordineerib Eesti-poolset panust Europeana portaali ning osaleb rahvusvahelistes koostööprojektides (nt EIFL, CERL). Konsortsiumi liikmeskonda kuuluvad kaks suuremat linnaraamatukogu ning selle tegevus on keskse tähtsusega digitaalse teadus- ja kultuuripärandi haldamisel.²⁸

RaRa

EESTI RAHVUS-
RAAMATUKOGU

Eesti Rahvusraamatukogu (RaRa)

Eesti Rahvusraamatukogu (RaRa) on avalik-õiguslik juriidiline isik, kellel on keskne roll Eesti teadus- ja kultuuriruumi kujundamises ning säilitamises. Tegutsedes Eesti Rahvusraamatukogu seaduse ja põhikirja alusel, on RaRa ülesandeks tagada riigi info- ja kultuuripärandi kättesaadavus nii füüsilisel kui digitaalsel kujul kogu ühiskonnale. Ühtlasi toimib RaRa mitmetasandilise institutsioonina - see täidab rahvusraamatukogu, teadusraamatukogu ning parlamendiraamatukogu funktsioone. Humanitaar- ja sotsiaalteaduste erialaraamatukoguna on RaRa oluliseks partneriks ülikoolidele, teadlastele ja õppuritele, pakkudes juurdepääsu teadusandmebaasidele ning tiptasemel teadusväljaannetele ka väljaspool raamatukoguruume.

Eesti Rahvusraamatukogu (RaRa) on avalik-õiguslik juriidiline isik, kellel on keskne roll Eesti teadus- ja kultuuriruumi kujundamises ning

Parlamendiraamatukoguna teenindab RaRa Riigikogu, ministerruumi ja teisi riigiasutusi, pakkudes neile sihitatud infoteenuseid ja koostades koostöös Riigikogu Kantseleiga spetsialiseeritud väljaandeid. Riiklikult olulise ülesandena haldab RaRa säilituseksemplaride süsteemi, olles vastutav kõigi Eestis avaldatud trükiste ja digiväljaannete kogumise ja säilitamise eest. Lisaks haldab RaRa Eesti ulatuslikumat digitaalset arhiivi DIGAR ja kogu riiklikku veebiarhiivi, mis koondavad infoühiskonna arengulise jalajälje.

RaRa on ühtlasi Eesti raamatukogunduse arendus- ja kompetentsikeskus, kes koordineerib valdkondlikku koolitust, terminoloogiatööd ning e-teenuste arendust. Trükipärandi restaureerimise ja digihumanitaaria alased arendusprojektid positsioneerivad RaRa ka rahvusvahelises teadmusvõrgustikus olulise osalejana. Teenindades ka erivajadustega lugejaid, näiteks nägemispuudega inimesi Pimedate Raamatukogu²⁹ kaudu, ning hallates vähekasutatavate trükiste hoiukogu Eesti Hoiuraamatukogu baasil, täidab RaRa strateegilist ülesannet sotsiaalselt kaasava ja kehtlikult toimiva teadmuskeskkonna tagamisel. Seeläbi ei ole RaRa mitte pelgalt raamatukogu, vaid riikliku mastaabiga infokeskus, mille mõju ulatub akadeemilisest uurimistööst digitaalse kultuuripärandi halduseni.³⁰

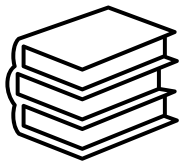
Eesti Lastekirjanduse Keskus

Eesti Lastekirjanduse Keskus asutati 1998. aastal Eesti Lasteraamatukogu õiglasjärglasena. Lastekirjanduse Keskus on keskne eriala- ja infoasutus lastekirjanduse alal, mis kogub ja säilitab eestikeelseid ning Eestis ilmunud lasteraamatuid- ja ajakirju, maailma lastekirjanduse klassikat ja auhinnatud teoseid originaalkeeltes, lastekirjandusalaseid teatmeteoseid, monograafiaid ja ajakirju ning illustraatorite originaalloomingut. Keskus pakub lugemist valdavalt kuni 16-aastastele lastele ja noortele. Lastekirjanduse Keskus koostab ja haldab lastekirjanduse alaseid andmekogusid ja e-kataloogi, koordineerib lastekirjanduse uurijate koostööd, vahendab teavet valdkonna professionaalidele ja teistele

²⁸ [ELNET Konsortsium - ELNET Konsortsium](#)

²⁹ [RaRa - Eesti Rahvusraamatukogu](#)

³⁰ [RaRa - Eesti Rahvusraamatukogu](#)

asjahuvilistele, korraldab seminare ja teabepäevi, kirjastab lastekirjanduse alaseid väljaandeid. Keskus tegutseb aktiivselt lastekirjanduse populariseerimiseks kodu- ja välismaal, algatab kirjanduslikke projekte, korraldab näitusi illustatsioonidest, osaleb kirjandusüritustel ja rahvusvahelistel raamatumessidel, toetab ja tunnustab lastekirjanduse loojaid ja vahendajaid.³¹

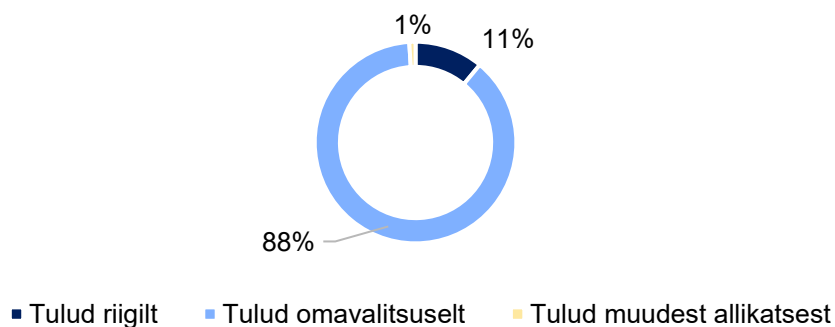
Lisaks nimetatutele on raamatukogude valdkonnas oluliseks tegutsejaks **Haridus- ja Teadusministeerium (HTM)**³², kes juhib teadus- ja kooliraamatukogude arengut, ning **Kultuuriministeerium**³³, kes koordineerib rahvaraamatukogude poliitikat ja arengusuundi. Tehnoloogilise taristu arendamisel on võtmeroll **RIKS**³⁴ ja **URRAMi** infosüsteemide arendajatel. Nende loodud platvormid on Eesti raamatukoguvõrgus laialdaselt kasutusel, hõlmates nii laenutusi kui kataloogitööd. Eesti Mäluasutuste Ühendus loob koostöövõimalusi raamatukogude, arhiivide ja muuseumide vahel, aidates koordineerida andmete kogumist ja säilitamist, samuti ühiseid digiteerimisprojekte. Olulise rahvusvahelise mõõtmel lisavad **IFLA**³⁵ ja **EIFL**³⁶, mille kaudu on Eesti raamatukogud osa globaalsest kultuurilise ja teadusliku info liikumisest. Kutsekoja kaudu toimub raamatukoguhoidjatele kutsete omistamine ja kutsestandardite kehtestamine, mis määravad ka erialase professionaalsuse ja arengutaseme.

5.2 Riiklikud toetusmeetmed

2023. aastal jätkas Eesti riik teadus- ja erialaraamatukogude ning rahvaraamatukogude rahastamist erinevate toetusmeetmete kaudu, mille eesmärk oli tugevdada nende rolli teadmuspõhise ühiskonna arendamisel ja kultuuripärandi säilitamisel.

Rahvaraamatukogude rahastamine toimus vastavalt nende omandivormile, kas riigi- või kohaliku omavalitsuse eelarvest, samuti annetustest, tasulistest teenustest ja sihtasutuste toetustest. Kultuuriministeerium eraldas 2023. aastal täiendavalt 147 000 eurot teavikute soetamiseks, töstes kogutoetuse ligi 2 miljoni euron. Lisaks käivitati "Rahvaraamatukogude arendusprojektide" ehk rahvaraamatukogude kiirendi toetusprogramm, mille kaudu toetati raamatukogude renoveerimist, tehnoloogia soetamist ja töötajate koolitust.³⁷

Joonis 6. Rahvaraamatukogude tulude jaotus 2023.

Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu.

³¹ [Avaleht - Eesti Lastekirjanduse Keskus](#)

³² [Teadustaristu | Haridus- ja Teadusministeerium](#)

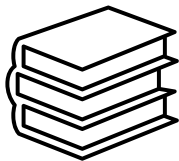
³³ [Raamatukogud Eestis | Kultuuriministeerium](#)

³⁴ [RIKS – Raamatukogude Info- ja Kataloogisüsteem](#)

³⁵ [About IFLA – IFLA](#)

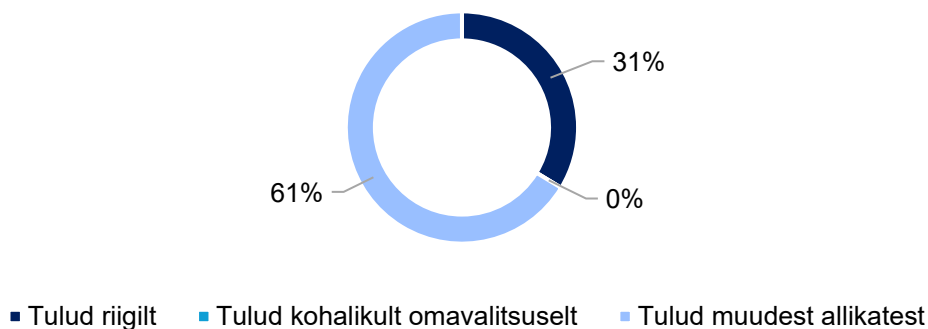
³⁶ [About | EIFL](#)

³⁷ [Kultuurielarve 2023 | Kultuuriministeerium](#) ja [Kultuuriministeerium avas uue taotlusvooru rahvaraamatukogude arengu kiirendamiseks | Kultuuriministeerium](#)

Teadus- ja erialaraamatukogude rahastamist koordineeris ka Haridus- ja Teadusministeerium (edaspidi HTM). HTM-i 2023. aasta andmetel eraldati ülikooliraamatukogudele 1 913 tuhat eurot, teadusraamatukogudele teavikute hankimiseks 6 783 tuhat eurot ja MTÜ Eesti Raamatukoguvõrgu Konsortsiumile tegevustoetust 1 230 tuhat eurot. 2019-2023 oli investeerimistoetus läbi teaduse teekaardi: ELNET, TÜ, TLÜ, RaRa ja Kirmusle. Oluline on meeles hoida, et Kultuuriministeeriumi poolt on hallatavad RaRa, muuseumide raamatukogud ja Lastekirjanduse Keskus. Eesti Panga raamatukogu ja Kaitseväe raamatukogu ei ole KuMi ega HTM-i hallatavad.

Joonis 7. Teadus- ja erialaraamatukogude tulude jaotus 2023.

Allikas: Eesti Rahvusraamatukogu.

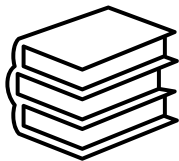
Aastatel 2019-2023 on Kultuuriministeeriumi kaudu rahastatud Eesti raamatukogude arengut erinevate toetusmehhanismide abil, kuid peamine eesmärk on olnud nii sisulise arendustöö kui ka taristu uuendamise toetamine. Rahvaraamatukogude arendusprojektide kaudu on suunatud olulisi investeeringuid raamatukogude ruumide kaasajastamise, tehnoloogiliste lahenduste - näiteks RFID-süsteemide, iseteeninduslahenduste ja digitaalsete töövahendite kasutuselevõtuks, aga ka helikindlate tööalade, lugemispesade ja tagastuskastide paigaldamiseks. Suuremad toetused ulatusid üle 90 000 euro (nt Harku Vallavalitsuse projekt Vääna raamatukogu teenusedisaini uuendamiseks), kuid valdavalt jäi toetuste keskmine vahemikku 1 000-10 000 eurot, võimaldades väiksemates omavalitsustes ellu viia vajadustele vastavaid tegevusi. Olulisel kohal olid ka kompetentsi- ja teadmispõhised algatused, mille raames rahastati koolitusi, õppereise ja kogemuste vahetust nii Eestis kui ka rahvusvaheliselt, näiteks toimusid koolitused teenusedisaini, digipädevuste ja kultuuriteadlikkuse arendamise teemadel, samuti mitmed suveseminarid ja õpipäevad maakondlikul tasandil. Lisaks said toetusi valdkondlikud tugiorganisatsioonid, nagu Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing, Eesti Muuseumiühing ja ICOM Eesti Rahvuskomitee, kelle kaudu tugevdati kogu raamatukoguvõrgu arengut ning tõsteti valdkonna nähtavust.

Tabel 30. Riigi eraldised raamatukogudele Kultuuriministeeriumi eelarvest 2019-2023 (€).

Riigieelarve eraldised Kultuuriministeeriumi eelarves	2019	2020	2021	2022	2023
Rahvaraamatukogude arendusprojektid					500,000
Raamatukogude arendamine	43633,14	34999,93		34999,87	
Muinsuskaitse, muuseumide ja raamatukogude valdkonna partnerorganisatsioonide toetamine	100000		150,000		
Kokku	143633,14	34999,93	150000	34999,87	500000

Allikas: Kultuuriministeerium

2023. aastal toetas Eesti Kultuurkapital raamatukogude tegevusi rahvakultuuri sihtkapitalist 127 korral, kogusummas 52 512 eurot. Keskmine toetus ühe eraldise kohta oli ligikaudu 413 eurot. Väikseimad

toetused ulatusid 100 euroni, samas kui suurim üksik toetus anti Eesti Raamatukoguhoidjate Ühingu summas 12 000 eurot. Toetused jaotati valdavalt läbi ekspertgruppide hindamise neljas voorus ning nendest said osa kümned raamatukogud üle Eesti, sealhulgas ka maakonna keskraamatukogud, vallaraamatukogud ja linnaraamatukogud. See näitab, et Kultuurkapitali rahastus aitab kaasa raamatukogude mitmekesiste tegevuste elluviimisele ning tugevdab nende rolli kohaliku kultuurielu edendajatena.

Tabel 31. Kultuurikapitali eraldised raamatukogudele 2020-2023 (€).

Kultuurikapital	2019	2020	2021	2022	2023
Kultuurikapitali rahvakultuuri sihtkapitalist	14 100	9000	14 580	14 360	12 800
Kultuurikapitali rahvakultuuri ekspertgrupid		13 348	19 141	43 284,60	39 412
Kultuurikapitali kirjanduse sihtkapitalist	15 200	7 840	23 435	2100	2050
Kultuurikapitali kirjanduse ekspertgrupid		3407	2765	6416	8256
Kultuurikapitali helikunsti/ audiovisuaalne kunst ekspertgrupid, sihtkapitalid	1600	1850	600		650
Kultuurikapitali näitekunst ekspertgrupid	600	200		750	250
Kultuurikapitali kujutatav ja rakenduskunst/ arhitektuur sihtkapitalid	1800	9000	148	2000	
Kokku	33 300	44645	41 528	25 626	63 418

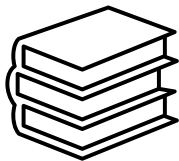
Allikas: 2019. a andmed pärinevad EKI (2021) aruandest, 2020-2023. a Kultuurikapital andmetest.

5.3 Seosed teiste (loome)valdkondadega

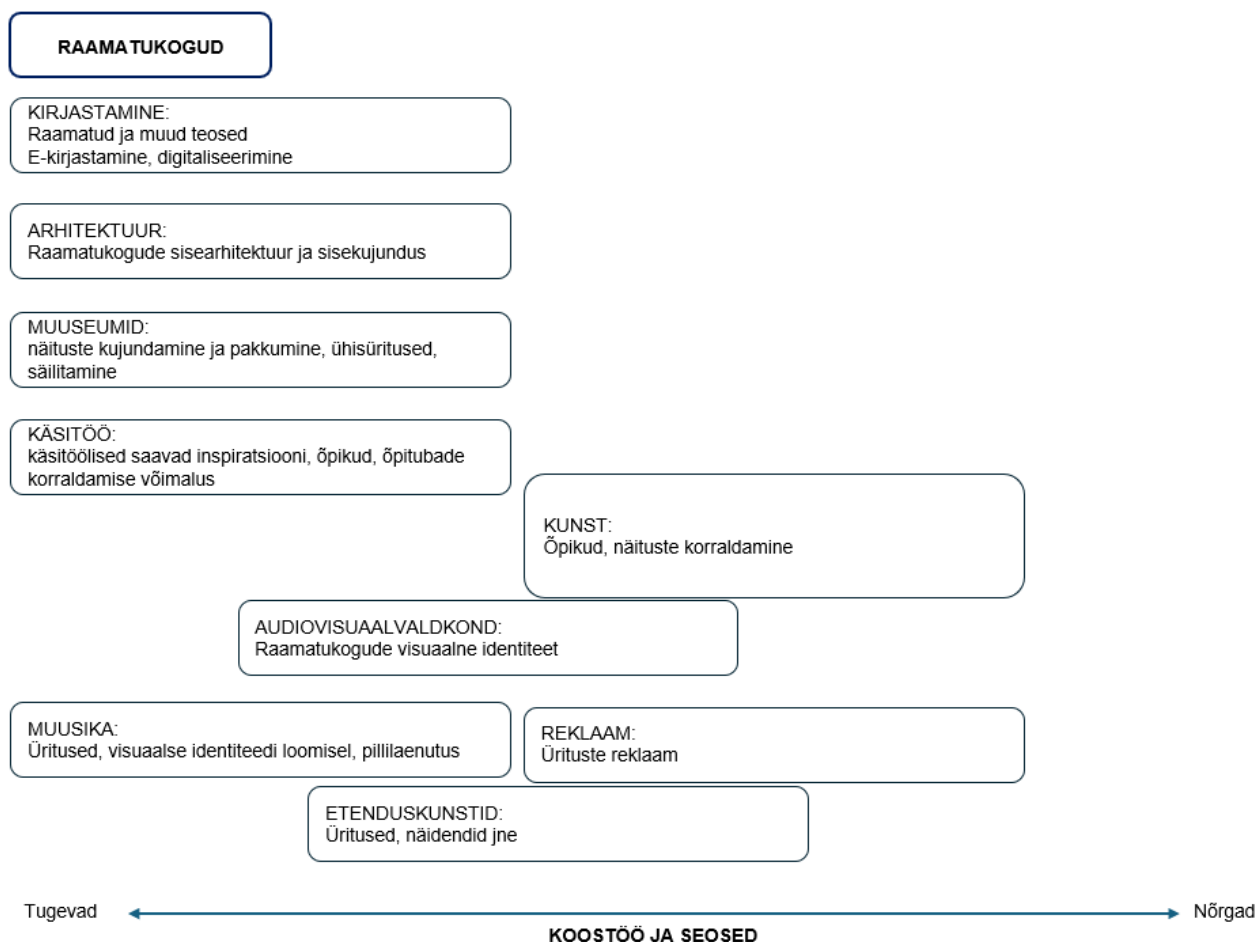
Tänapäeva rahvaraamatukogud on rohkem kui pelgalt teavikute laenukohtad, nad on olulised sõlmpunktid kultuurilises, hariduslikus ja digitaalses võrgustikus, olles sisuliselt seotud kõigi loomemajanduse ja avaliku sektori alavaldkondadega. Eeskätt seisneb raamatukogude panus rahvusliku identiteedi, emakeelse kirjasõna ning kultuuripärandi säilitamises ja vahendamises. Eesti raamatukogude roll selles vallas on olnud strateegiline ja kestev. Nii täidavad nad olulist funktsiooni eesti keele, kirjanduse ja teadmusruumi püsivuse tagamisel nii linnades kui hajaasustuses. Samal ajal on raamatukogudest kujunemas aktiivsed koostööplatvormid, mis seovad eri valdkondade esindajaid ning pakuvad ruumi interdistsiplinaarseteks algatusteks.

Koostöö kultuuri- ja loomeinimestega on rahvaraamatukogudes igapäevane praktika. Kirjanike, illustraatorite, muusikute ja kunstnike osalusel toimuvad regulaarselt raamatuesitlused, luule- ja muusikaõhtud, näitused ning loomingulised töötoad. Loomeinimeste jaoks pakuvad raamatukogud nii esinemisplatvormi kui ka ligipääsu vajalikule teabevarale. 2023. aasta kvaliteediuring näitas, et 100% raamatukogudest on korraldanud kirjandusega seotud väljapanekuid, 92% autorikohtumisi ja 83% kunsti- või käsitöönäitusi. Selline praktika on selgeks tõendiks, et raamatukogud toimivad aktiivsete loomekeskkondadena, mis toovad kultuuri elanikele lähemale.

Majanduslikus plaanis on raamatukogudel oluline roll trükitoodangu ja kirjastusturu toetamisel. Nende kaudu ostetakse aastas märkimisväärses mahus uusi teavikuid, mistõttu on raamatukogude komplekteerimiseelarved tähtis stabiilsust tagav tegur kohalikele kirjastajatele. Samuti propageerivad raamatukogud eestikeelse kirjanduse levikut, toetades seeläbi kultuurilise omatoodangu jätkusuutlikkust.

Joonis 8. Raamatukogude seosed teiste loomemajanduse valdkondadega.

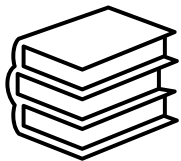

Lisaks kultuuri- ja kirjastussektorile on raamatukogudel tihedad seosed ka hariduse ja teaduse valdkonnaga. Teadusraamatukogud töötavad koostöös ülikoolide, teadusasutuste ning ministeeriumidega, pakkudes tugiteenuseid teadustöök ning osaledes teaduspoliitika väljatöötamises. Nad aitavad kaasa avatud teaduse ja andmejuhtimise praktikate juurutamisele, toetades samal ajal ka kodanikuteadust ja digioskuste arendamist kogukonnas.

Tähelepanuväärseks suundumuseks on raamatukogude kaasamine innovatsiooni ja tehnoloogilise arengu edendajateks. Koostöös IKT-sektoriga on välja arendatud iseteeninduslikud raamatukogukapid, kauglaenutuse võimalused ning e-teenuste platvormid. See loob seoseid nii kohaliku tehnoloogia tööstuse kui digitaalse sisutootmise sektoriga. Samuti suurendab see raamatukogude rolli ringmajanduse ja keskkonnasäästliku tegutsemise eestvedajatenä.

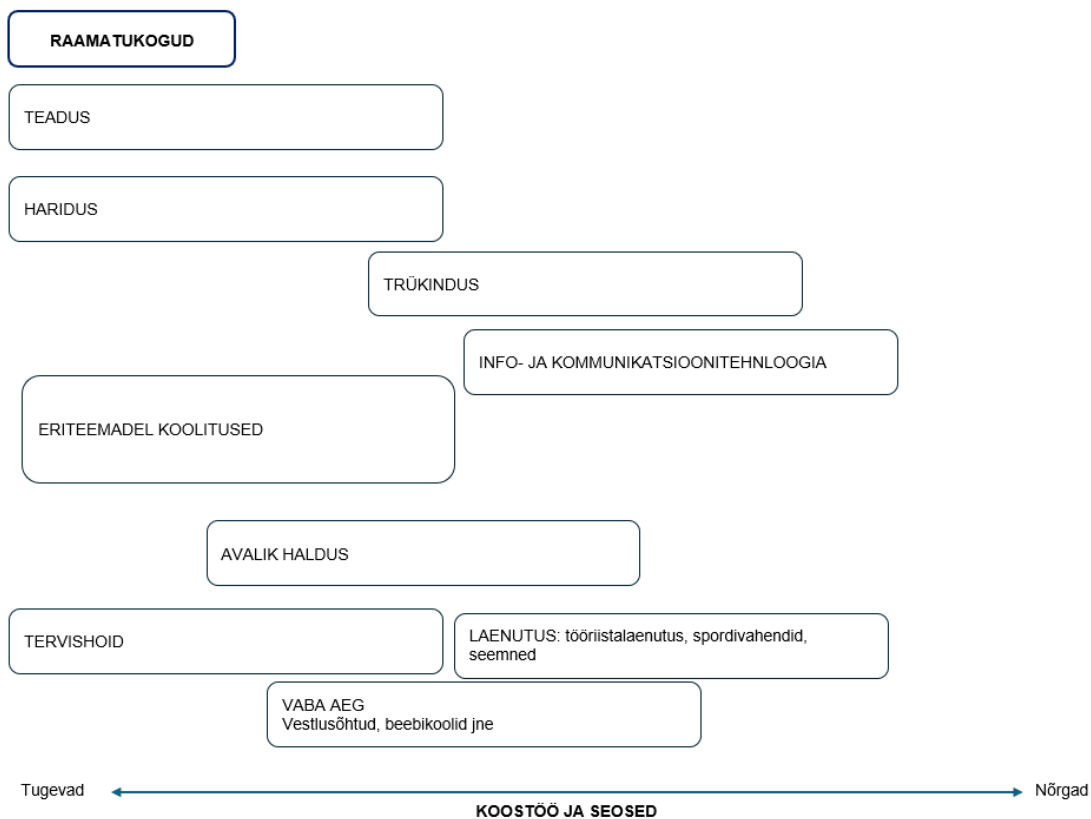
Mitmekesised partnerlussuhted laienevad ka tervishoiu, sotsiaaltöö, hariduspsühholoogia ja vaba aja sektoritesse. Koostööprojektid hooldekodude, noortekeskuste ja sotsiaalasutustega on aidanud sildade loomisel erinevate kogukonnarühmade vahel. 2023. aasta uuringu andmetel on 78% raamatukogudest kaasanud eakaid ja 76% noori oma tegevustesse, mis võimaldab raamatukogudel tõusta kohaliku sotsiaalse sidususe käivitajaks.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et rahvaraamatukogude positsioon loomemajanduse ja teiste valdkondade ristumiskohas on muutumas üha strateegilisemaks. Nad täidavad rolli mitte ainult kultuuripärandi säilitajatena, vaid ka loovuse, innovatsiooni, kaasamise ja kogukondliku arengu

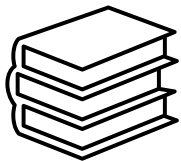

mootoritena. Arvestades IFLA³⁸ 2024. aasta trendiraporti järeltusi, on selge, et raamatukogude tulevikusüsteemid võtavad aina enam üle nii digitaalsete kui sotsiaalsete innovatsioonide vahendaja rolli, muutes nad vältimatuks osaks 21. sajandi avatud ja tõenduspõhisest teadmusühiskonnast.

Joonis 9. Raamatukogude seosed teiste valdkondadega.

³⁸ Dezuanni, M., Osman, K. Burton, A. & Heck, E. (2024) IFLA Trend Report 2024: Facing the future of information with confidence: Phase 2. Brisbane: Digital Media Research Centre.

6. Haridus

Eestis hakati raamatukoguhoidjate erialakoolitusega järjepidevalt tegelema juba 20. sajandi alguses. Esialgu toimus õpetamine üksnes Tartu Ülikoolis, kuid valdkonna areng sai olulise tõuke 1965. aastal, kui raamatukoguhoidjate ja infospetsialistide koolitus alustas ka Tallinna Ülikoolis (toonase nimega E. Vilde nimeline Tallinna Pedagoogiline Instituut). Nende kahe ülikooli koostöös kujunes välja terviklik kõrgharidusbaas, millel on olnud keskne roll Eesti raamatukogunduse ja infoteaduse professionaalse järelkasvu kujundamisel.

6.1 Erialad

Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituudi infokorralduse õppetool valmistab ette **infokorralduse** rakenduskõrgharidusõppes ette infoteaduste spetsialiste, kelle ülesandeks on raamatukogude ja teiste kogude haldamine ja dokumenteerimine.

Tallinna Ülikool, mis oli seni ainus kõrgkool Eestis, kus sai omandada terviklikku haridust **infoteaduse** valdkonnas, lõpetas 2022. aasta sügisest vastuvõtu infoteaduse bakalaureuseõppesse. Otsus pälvis valdkonnaülest kriitikat, kuna see seab otseselt ohtu erialase järelkasvu ja kogu raamatukogu- ja infospetsialistide väljaõppe jätkusuutlikkuse. Samal ajal on ühiskondlikud ootused raamatukogude suhtes kasvamas – nende rolli nähakse üha enam digipädevuse arendajatena, elukestva õppe toetajatena ning sotsiaalse sidususe edendajatena.

6.2 Lõpetanute arv

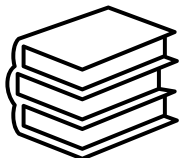
Raamatukoguvaldkonna kõrghariduse lõpetajate arv aastatel 2020–2023 on olnud tugevas languses, peegeldades nii õppekavade sulgemist kui ka piiratud vastuvõtu ja vähenenud huvi mõjusid. Kui 2020. aastal lõpetas valdkonna õppekavadel 86 tudengit, siis 2023. aastaks oli see number langenud 46-ni – langus ligi 50% nelja aasta jooksul.

Suurima panuse andis Tartu Ülikooli infokorralduse rakenduskõrgharidus, mis on jäänud ainsaks aktiivseks õppekavaks kogu valdkonnas. Kuigi lõpetajate arv on seal püsinud suhteliselt stabiilsena, on see siiski aastatega langenud – 51 lõpetajalt 2020. aastal 25-ni 2023. aastaks. Varem olulist rolli mänginud info- ja teadmusjuhtimise magistriõpe lõpetas tegevuse juba 2022. aastaks.

Tallinna Ülikooli osakaal on samuti olnud tagasihoidlik ja kõikuv. Infoteaduse bakalaureuseõppes on lõpetajate arv kõikunud madalate arvude piires (4–13 aastas), samas kui magistritasemel oli viimastel aastatel veel mõõdukat aktiivsust, mis 2023. aastaks taas langes. 2022. aastast alates on lõpetatud vastuvõtt ka infoteaduse bakalaureuseõppele, mistõttu ei ole edasist lõpetajate arvu kasvu oodata.

Kõrgharidusega spetsialistide järelkasv on kriitiliselt piiratud. Magistritaseme erialade kadumine ning bakalaureuse tasemel õppimisvõimaluste koondumine ühele õppekavale vähendab valdkonna erialast mitmekesisust ja piirab oluliselt tööjõu spetsialiseerumise võimalusi. Lisaks on probleemiks asjaolu, et mitte kõik lõpetajad ei siirdu tööle raamatukogudesse – põhjuseks sageli madal palgatase ja piiratud karjääriperspektiiv.

Eesti raamatukoguhoidjate kõrgharidus on ajalooliselt olnud tugeva akadeemilise vundamendiga, kuid viimaste aastate hariduspoliitilised muudatused – eelkõige Tallinna Ülikooli õppekavade sulgemine – on seadnud kogu süsteemi tugeva surve alla. Ainuüksi Tartu Ülikooli infokorralduse erialast ei piisa, et katta

valdkonna tööjouvajadus. Jätksuutlikkuse tagamiseks on oluline käivitada uusi õppesuundi või taastada varasemad, et tagada süsteemne ja mitmekesine järelkasv.

Kokkuvõttes on lõpetajate arvu edasine vähenemine tõenäoline ning selle mõju raamatukogude ja infoteenuste kvaliteedile süveneb, kui sihipärast ja koordineeritud sekkumist ei toimu. Vaja on strateegilisi otsuseid nii haridus- ja kultuuripoliitika kui ka tööandjate tasandil, et hoida elujõulisena valdkond, mille roll ühiskonna teadmispõhises arengus, digipädevuse kujundamises ja kultuurilise sidususe toetamisel on üha olulisem.

Tabel 32. Raamatukoguvallkonnaga seotud kõrghariduse erialade lõpetajate arv 2020-2023.

		2020	2021	2022	2023
Kokku		86	57	58	46
Tartu Ülikool		67	44	31	25
Infokorraldus	Rakenduskõrgharidus	51	39	31	25
Info- ja teadmusjuhtimine	Magister	16	5	-	-
Tallinna Ülikool		19	13	27	21
Infoteadus	Bakalaureus	12	4	12	13
	Magister	7	9	15	8

Allikas: HaridusSilm.

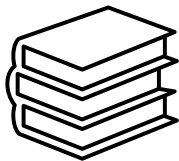
Nelja-aastaste perioodide lõikes vaadeldes joonistub selgelt välja raamatukoguvallkonna kõrghariduse lõpetajate arvu pikaajaline kahanemine, mille peamiseks põhjuseks on mitmete erialade sulgemine. Kui esimesel vaatlusalusel perioodil (2008–2011) lõpetas kokku 369 tudengit, siis viimaseks perioodiks (2020–2023) oli see arv langenud 247-ni. Kuigi 2016–2019 toimus ajutine tõus (342 lõpetajat), järgnes sellele taas selge langus, mille mõju ilmneb eriti viimastel aastatel.

Magistriõppe tasandil on toimunud kõige silmatorkavamad muutused. Kui esimesel kahel perioodil lõpetas magistriõppe keskmiselt 50 tudengit, siis 2016–2019 tõusis see arv 92-ni, mis viitas ajutisele elavnemisele. Sellele järgnes aga järsk tagasilangus – 2020–2023 lõpetas vaid 60 magistranti. Kõik magistritasemel erialad – sealhulgas infokorraldus, info- ja teadmusjuhtimine ning digitaalraamatukogundus – on kas suletud või lõpetamisfaasis. See tähendab, et magistritasemel järelkasv puudub ja valdkond on jäänud ilma süvaharidust pakkuvast kihist.

Bakalaureuse- ja rakenduskõrghariduse tasemel on samuti toimunud märgatav langus. Kui 2008–2011 lõpetas sellel tasemel 317 tudengit, siis 2020–2023 vaid 187. Suurima languse on läbi teinud just traditsioonilised raamatukogunduse õppekavad.

Tänaseks on ainus aktiivne ja stabiilselt toimiv õppekava Tartu Ülikooli infokorralduse rakenduskõrgharidus, mille lõpetajate arv püsib küll stabiilsena, kuid ei suuda kompenseerida kogu valdkonna muude õppekavade sulgemise mõju. Lisaks on see õppekava oma olemuselt kitsam ja ei asenda laiahaardelist infoteaduse, arhiivinduse ega raamatukogunduse õpet.

Kokkuvõttes viitavad andmed selgele järelkasvu kriisile raamatukoguvallkonna kõrghariduses. Erialade sulgemine on toonud kaasa lõpetajate arvu olulise vähenemise nii magistri- kui ka bakalaureusetasandil. Kui uusi õppesuundi ei avata või varasemaid ei taastata, võib spetsialistide puudus lähiaastatel süveneda, mõjutades otseselt raamatukogude ja infoteenuste kvaliteeti ning võimekust täita ühiskondlikult olulisi ülesandeid. Valdonna elujõulisus sõltub otseselt sihipärasest hariduspoliitikast ja järelkasvu strateegilisest toetamisest.

Tabel 33. Raamatukoguvaldkonnaga seotud kõrghariduse erialade lõpetajate nelja-aastaste perioodide lõikes.

	2008- 2011	2012- 2015	2016- 2019	2020- 2023
Kokku kõrgharidus	369	285	342	247
Kokku magistriõpe	52	46	92	60
Infoteadus (TLU)	21	21	43	39
Infokorraldus (TU)	19	14	9	-
Info- ja teadmusjuhtimine (TU)	12	11	34	21
Digitaalraamatukogundus (TLU)	-	-	6	-
Kokku bakalaureuseõpe, rakenduskõrgharidus	317	239	250	187
Infoteadus (TLU)	120	58	48	41
Infokorraldus (TU)	-	-	144	146
Info- ja dokumendihaldus (TU)	126	120	37	-
Raamatukogundus ja infokeskkonnad (TU)	71	61	21	-

Allikas: HaridusSilm.

Halliga märgitud erialadel on vastuvõtt lõppenud.

6.3 Täienduskoolitused

Raamatukogunduse valdkonnas on kõrghariduse kõrval olulisel kohal ka täienduskoolitus ja kutsequalifikatsiooni süsteem, mille kaudu on võimalik omandada või tõendada kutsealaseid oskusi ka neil, kellel puudub erialane kõrgharidus. Eestis pakuvad sellist täiendõpet eelkõige Eesti Rahvusraamatukogu ja Eesti Raamatukoguhoidjate Ühing (ERÜ).

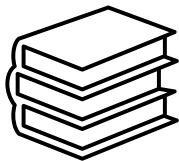
Eesti Rahvusraamatukogu korraldab alates 2006. aastast raamatukoguhoidjate kutsekoolitusi, mis on suunatud töötavatele raamatukogutöötajatele, kellel ei ole raamatukogunduslikku eriharidust. Koolitus koosneb neljast moodulist, mis hõlmavad kutsestandardis sätestatud kompetentsivaldkondi: arendustegevus, kogude töötlemine ja säilitamine, kogude kujundamine ning lugejateenindus ja -koolitus. Programm pakub süsteemset ülevaadet raamatukoguhoidjale vajalikest teadmistest ja oskustest ning loob aluse kutsetunnistuse taotlemiseks.

Kutsequalifikatsiooni andmise süsteemi haldab ERÜ ning kutse andmise otsustab eraldi kutsekomisjon. Eduka koolituse läbinu saab soovi korral taotleda kutsetunnistust, millega kinnitatakse tema professionaalne pädevus vastavalt kutsestandardile.

Aastatel 2020–2023 on Kutsekoja andmebaasi järgi väljastatud kokku 68 raamatukoguhoidja kutsetunnistust (tasemetel 6, 7 ja 8), millest 2022/23. õppeaastal anti välja 18, neist 15 tasemel 6 ja 3 tasemel 7. See näitab, et kuigi formaalse kõrghariduse järelkasv on vähenemas, toimib alternatiivne kutseõppesüsteem raamatukogude tööjõuvajaduse osaliseks katmiseks. Samas ei pruugi see mahuliselt ja sisuliselt asendada laiapõhjalist akadeemilist ettevalmistust, mis on vajalik valdkonna arendamiseks ja strateegilisteks rollideks.

Kokkuvõttes moodustab täienduskoolitus koos kutsetunnistuste süsteemiga raamatukogunduse järelkasvumudelil olulise, kuid toetava osa, mis aitab hoida töötajate pädevust, kuid ei asenda vajadust kõrgharidusel põhineva järelkasvu taastamise järele.

Et töö kaasaegses raamatukogus on paljuski seotud digitaalsete vahenditega, on Rahvusraamatukogu algatanud raamatukoguvõrgu digipädevuse arendamise programmi, mille käigus arendatakse süsteemselt raamatukoguhoidjate digipädevusi, et see võimaldaks paremini ja kiiremini juurutada

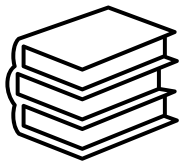
raamatukogudes uusi digitaalseid teenuseid ning koolitada ja toetada lugejaid. Paljud raamatukogud korraldavad koolitusi oma lugejatele, mis aitab suurendada kogude ja andmebaaside kasutamist. Peamised teemad nendel koolitustel on seotud digioskuste ning infootsingutega, samuti riigi-, KOV-i ja eraettevõtete e-teenuste kasutamisega. Paljudel juhtudel on infootsingute koolituste sihtrühmadeks koolide keskmiste ja vanemate klasside õpilased.

6.4 Huviharidus

Eestis on mitmeid võimalusi noortele, kes soovivad süvendada oma huvi raamatukogunduse ja infoteaduse valdkonna vastu väljaspool formaalset haridussüsteemi. Kuigi spetsiaalselt raamatukogundusele keskenduvaid huviringe on vähe, toetavad mitmed raamatukogud ja kultuuriasutused tegevustega noorte lugemishuvi, infooskuste ning kultuurilise teadlikkuse kasvu. Näiteks:

- Tallinna Keskraamatukogu korraldab erinevates linnaosades mitmekesiseid tegevusi lastele ja noortele. Noortele vanuses 13+ pakutakse keelekohvikuid, lugemis- ja loovusklubisid, mangaringe ning lauamängude pärastlõunaid. Lisaks arendavad robotikaringid ja töötoad osalejate loovust ning digipädevusi, pakkudes seeläbi kaasaegseid õpikogemusi raamatukogu keskkonnas.
- Eesti Lastekirjanduse Keskuses toimuvad koolilastele mõeldud huviringid keskenduvad loovkirjutamisele, illustratsiooni- ja koomiksikunstile. Ringitegevust juhendavad oma ala professionaalid, lastekirjanikud ja illustraatorid, kes aitavad lastel arendada nii loominguulist väljendusoskust kui ka süvendada kirjandushuvi.

Kokkuvõttes, ehkki Eestis ei ole välja kujunenud otseselt raamatukogunduse erialase huvihariduse süsteemi, täidavad mitmed raamatukogud ja kultuurikeskused olulist rolli noorte lugemis-, info- ja kultuuripädevuste kujundamisel. Need tegevused loovad väärtusliku pinnase, millelt võib kujuneda huvi raamatukogunduse või infoteaduse vastu kui võimalikuks tulevaseks karjäärivalikuks.

7. SWOT analüüs

7.1 Tugevused

Eesti rahvaraamatukogude suurimaks tugevuseks on **üleriigiline tihe raamatukoguvõrk**, mis tagab vaba ja tasuta ligipääsu informatsioonile, kultuurile ja kirjandusele kogu riigis. Raamatukogud ei tööta mitte ainult infojagamise kanalina, vaid ka kogukonnakeskustena, kus viiakse läbi mitmekesiseid kultuuri- ja haridusüritusi.

Teadusraamatukogude tugevusteks on tihe koostöö nii ELNETi raames kui ka avatud teaduse tegevuste raames läbi DataCite Eesti konsortsiumi. Lisaks käib regulaarselt koos ka teadusraamatukogude nõukogu.

Teiseks tugevuseks on rahvaraamatukogude pühendumus kättesaadavusele: **88% raamatukogudest pakuvad lahtiolekuaegadest sõltumatuid tagastus- ja laenutuslahendusi ning 42% ka raamatute saatmist pakiautomaati.** Tööd tehakse selle nimel, et teenused oleksid ligipääsetavad kõigile elanikkonnagruppidele, kuigi siin on veel arenguruumi (vt nõrkused).

Tugevuseks on ka raamatukogude roll formaal- ja mitteformaalhariduse toetamisel. **76% raamatukogudest pakuvad koolitusi digioskustest kuni koduloo-uurimiseni**, peegeldades põhjalikku panust elukestvasse õppesse. Samuti viidi eelnenud aastal läbi arvukalt kirjandusüritusi, kohtumisi autoritega ja noorte programme.

Töötajaskonna professionaalsus on samuti tugevus: 83% raamatukogudest on töötajate arv ühe töökohta kohta 1000 elaniku kohta, nagu soovitatud. Enamik juhtidest omab erialast kõrgharidust ja kutsekvalifikatsiooni.

7.2 Nõrkused

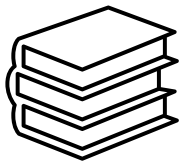
Füüsilise ja digitaalse ligipääsetavuse valdkonnas on puuetega inimeste vajadustega arvestamine puudulik. Vaid 27% raamatukogudest on ratastooliga käidavad kõikides punktides, ning invatualetid puuduvad valdavalt harukogudes. Ka info kättesaadavus kodulehtedel erivajadustega inimestele on madal.

Teiseks probleemiks on kogu **poliitika ja arengukavade puudulikkus.** Vaid 25% raamatukogudest on kehtiv arengukava ja vaid 19% on põhjalikult kajastatud kohaliku omavalitsuse arengukavas. See raskendab strateegilist juhtimist ja arenguvajaduste planeerimist.

Kolmandaks on **palgataseme mahajäämus:** 14% raamatukogudes makstakse alla 960 euro kuus, mis on alla 60% riiklikust miinimumist. Madal palk takistab järelkasvu ja vähendab erialast motiveeritust. Ühtlasi toob see kaasa raskusi koolitustel osalemisel ja professionaalse arengu tagamisel.

Neljas nõrkus on **kogude uuendamise tempo.** Vaid 4% raamatukogudest suudavad kogusid uuendada soovitatud 8% mahus aastas, mis viitab piiratud rahalistele võimalustele ja vananevale kirjandusele. Ka digimeedia kättesaadavus on piiratud, ligipääsu pakub vaid pool raamatukogudest.

Teadusraamatukogude arengut piiravad mitmed tegurid. Näiteks **puuduvad mitmekesised rahastusallikad innovaatiliste teenuste ja uute lahenduste arendamiseks** – toetatakse peamiselt baasrahastusele, mis ei kata arendustegevuse vajadusi. Samuti on kogude kaasajastamine rahaliselt

piiratud, mistõttu ei suudeta alati tagada piisavat ressurside valikut, et vastata ülikoolide kasvavatele info- ja teadusvajadustele.

Lisaks on väljakutseks raamatukogude personal – **töötajaskond vananeb** ning järelkasv on ebapiisav. See võib ohustada teadusraamatukogude jätkusuutlikkust ja võimekust rakendada uusi tehnoloogiad ning pakkuda kvaliteetseid tugiteenuseid teadus- ja õppetööks.

7.3 Arenguvõimalused

Arenguvõimalusi pakuvad tehnoloogilised lahendused, nagu iseteeninduslikud "avararaamatukogud" (st raamatukogu on kasutajatele avatud iseteeninduslikult kui raamatukogu töötajaid majas ei ole, st väljaspool ametlikke lahtiolekuaegu; teenus on kasutatav ainult isikutuvastusega, mitte anonüümselt), **laenutuskapid ja veebipõhised teenused**. Jätkusuutlikuks arenguks on oluline laiendada ka koostööd teiste kultuuri- ja haridusasutustega ning KOV-idega, et tuua raamatukokku uusi teenuseid ja suurendada sidusust kohaliku arenguga.

Digitaalse lõhe vähendamine on võimalus, mille realiseerimisel raamatukogud saavad olla keskne partner, pakkudes koolitusi, ligipääsu tehnoloogiale ja individuaalset nõustamist. Lisaks saab raamatukogudest **kujundada kaasava sotsiaalse ruumi**, mis toetab erinevate sihtrühmade, sh pagulaste ja eakate, sidusust.

Teavikute kättesaadavust saab parandada e-raamatute ühislitsentside soetamise ja üleriigiliste e-kogude arendamise kaudu. Samuti avab potentsiaali keskkonnasäästlik tegutsemine ja ringmajanduse põhimõtete järgimine.

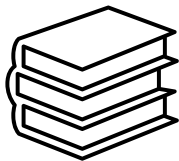

7.4 Takistused

Peamine oht on seotud demograafiliste muutustega - **elanike vähenemine ja vananemine võib viia raamatukogude sulgemise ja teenuste koondamiseni, eriti maapiirkondades**.

Info üleküllus ja **üleminek digikanalitele võib vähendada raamatukogude rolli infoallikana**, eriti kui raamatukogud ei suuda kiirelt kohanduda muutuvate ootustega. Samuti suurendab **konkurents vaba aja veetmise võimaluste vahel** kasutajate hajumist ja lugemisharjumuste hääbumist.

Riiklik **kultuuri- ja infopoliitika ebastabiilsus ning õigusruumi aeglus** (nt rahvaraamatukogu seaduse uuendamine) võib pidurdada arengut. **Palgaseme mahajäämus** ja erialakoolituse piirangud võivad tuua kaasa spetsialistide lahkumise valdkonnast. Lisaks on takistuseks veel uute oskuste ja teadmiste mahajäämus.

8. Arenguprognosis

Raamatukogude valdkonna tulevikutrende on kirjeldatud IFLA tuleviku trendide aruandes „FLA Trend Report 2024: Facing the future of information with confidence“. Raamatukogude valdkond on viimase kümnendi jooksul läbinud sügava muutuste protsessi, mida on kiirendanud nii tehnoloogilised uuendused, kasutajate vajaduste areng kui ka laiemad sotsiaalsed ja majanduslikud trendid. IFLA trendiaruanne analüüsib neid muutusi globaalsel tasandil, tuues fookusesse nii digitaalse ümberkujundamise, avatuse printsiibid, kogukondliku rolli tugevnemise kui üleilmsete partnerlussuhete kujunemise.

Eesti rahvaraamatukogude arengut järgmisteks aastateks määrab mitmetasandiline vajadus suurendada ligipääsetavust, innovaatsilisust ja kogukonnakesksust. Kvaliteediuuring 2023³⁹, millele vastas 101 raamatukogu 71 omavalitsusest, näitab, et kuigi raamatukogud on väljaspool oma klassikalist rolli oluliselt avardunud, on arenguvõimalused mitmes valdkonnas endiselt piiratud eelarveliste ja organisatsiooniliste takistuste tõttu. Raamatukogude olukorda saab analüüsida veebilehel minuomavalitsus.ee⁴⁰, kus hinnatakse seda, kui hästi on kohalikud omavalitsused korraldanud oma teenuseid.

Teadmiste praktikad muutuvad

Ühiskonnas toimuvad murrangud teadmiste loomise ja jagamise viisides, millega peavad raamatukogud paratamatult kohanema. Traditsiooniline kirjalik ja lineaarne teadmiste vahetus on täienenud visuaalsete, interaktiivsete ning andmepõhiste suhtlusvormidega, nagu lühivideod, visuaalne andmete jutustamine ja mitmekeelne sisu. Samal ajal esitab teadmiste killustumine ja platvormikeskne järelevalve võimekus väljakutse usaldusväarsuse ja teabe kättesaadavuse säilitamisel. Raamatukogudel on potentsiaal tegutseda sillana erinevate teadmiskultuuride vahel, pakkudes platvormi, kus hääled, mis on seni olnud nähtamatud, saavad avalduda ja püsida.

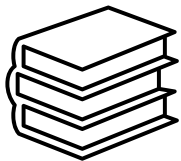
Tehisintellekt ja muud tehnoloogiad muudavad ühiskonda

Tehnoloogiline areng, eriti generatiivse tehisintellekti (AI) vallas, kujundab ümber teadmiste tootmise, levitamise ja omandamise mehhanismid. AI-põhised tööriistad mõjutavad raamatukogutööd sügavalt, olgu selleks sisu kureerimine, automatiseeritud kirjeldamine või personaliseeritud kasutajakogemuse loomine. Samas toob see kaasa ka eetilisi ja praktilisi riske, nagu süvavõltsingute levik ja autentsuse kadumine. Raamatukogud peavad õppima navigeerima uues digimaises keskkonnas, kus infoallikate päritolu ja usaldusväarsus vajavad põhjalikku hindamist ning kasutajad vajavad tuge oma infopädevuse kasvatamisel. Lisaks muutub aktuaalseks küsimus AI läbipaistvusest ning sellest, kuidas säilitada inimkesksus automatiseeritud teenustes. Eesti kontekstis on raamatukogude digitaalsete teenuste kasutusvõimekuse parandamine arenguprognosis kriitiline osa. Vaid 72% raamatukogudest pakuvad veebis tähtaja pikendamist ja 74% broneerimisvõimalust. Lisaks on ebaühtlane teenusdisain ja tehniline ülesehitus. Digivahendite uuendamine, AI-põhised otsingusüsteemid ning digipädevuse tõstmine on

---

³⁹ [Rahvaraamatukogude kvaliteediuuring 2023 — Creativity Lab](#)

⁴⁰ [RAAMATUKOGU | Minuomavalitsus](#)

olulise tähtsusega. Eeldatavalt võib suurene da nõudlus paindlikumate ja iseteeninduslike laenutusteenuste järele. Vaid viis raamatukogu pakuvad hetkel 24-tunnist iseteenindusvõimalust ning tasuks mõelda ka selle teenuse laiendamisele. Laenutuskappide ja postiautomaatide võimekus tuleb muuta standardiks, kuna nõudlus tööväliste teenuste järele kasvab. Invataristu ja universaalne disain tuleb senisest enam arengu keskmesse seada, arvestades ühiskonna vananevat koosseisu ja kaasava teenuseloom e vajadust.⁴¹

Usaldus on muutumas

Sotsiaalne usaldus, nii institutsioonide, meedia kui ka teaduse vastu, on pidevalt muutumas. Traditsiooniliste teadmise vahendajate roll on kahanenud, samas kui sotsiaalmeedia ja isiklik kogemusepõhine tõlgendusvõime on suurenenud. Raamatukogud peavad tegelema mitte ainult info edastamise, vaid ka usaldussuhte loomis- ja hoidmispraktikatega. Nii kogukonnakesksed aruteluvormid kui ka kohaliku teabe vahendamine (nt kogukonnaajakirjad) omandavad uue tähenduse usalduse taastamise vahenditena. Avatud teaduse ja läbipaistva teabehalduse kaudu saavad raamatukogud kujuneda usaldusväärseks platvormiks, kus kriitiline teabeanalüüs on ühendatud ligipääsetavuse ja neutraalsusega.⁴²

Oskused ja võimed muutuvad keerukamaks

Tulevikuraamatukogu ei saa enam toetuda pelgalt info leidmise ja vahendamise oskustele. Üha olulisemaks muutuvad digipädevused, meedia- ja infokirjaoskus, kriitiline mõtlemine ning andmeanalüüsi ja andmehalduse oskus. Samas kasvab vajadus ka nn “pehmete oskuste” nagu suhtlus-, kohanemis- ja õppimisoskuste järele, mis on vajalikud, et mitmekesistada suhtlusviise digiajastul. Raamatukogudest kujunevad elukestva õppekeskused, mis pakuvad mitte ainult ligipääsu infole, vaid ka võimekust seda mõista, tõlgendada ja kasutada. Samal ajal tuleb tähele panna töötajate oskuste arendamist - raamatukoguhoidja roll eeldab järjest enam digitaalset, pedagoogilist ja sotsiaalset kompetentsust.⁴³ Raamatukogud jätkavad lugemisharjumuste edendamist koolide ja lasteaedadega tehtava koostöö kaudu. Teavikute ringlus ja kogude uuendamine näitavad langustrendi, mis eeldab strateegilist sekkumist, sh paindlikumat riiklikke toetusmehhanisme⁴⁴.

Digitaaltehnoloogiad on ebavõrdselt jaotunud

Hoolimata digitehnoloogia levikust, on ligipääs sellele jätkuvalt ebavõrdne – nii globaalselt kui ka riigisiseste kogukondade vahel. Ligipääsu piiravad nii sissetulek, haridustase kui ka elukoht. Kui teatud teenused muutuvad eelduseks (nt e-riigi teenused, e-õpe, töövahendamine), siis digioskuste või ligipääsuta isikud jäävad teenustest kõrvale. Raamatukogud seisavad esirinnas digilõhe vähendamisel - nad pakuvad ligipääsu seadmetele, õpetavad digipädevusi ja toetavad inimesi e-teenustes orienteerumisel. Samuti tuleb tõsta teadlikkust digitaalsetest õigustest (GDPR) ning aidata kasutajatel mõista oma rolli tehnoloogilises taristuruumis.

Infosüsteemid tarbivad rohkem ressursse

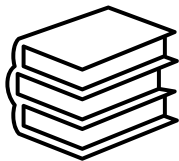
Raamatukogud peavad arvestama jätkusuutlikkuse põhimõtetega mitte ainult hoonetes, vaid ka digitaalses tegevuses - säästlikud süsteemid, roheline IT ja teadlik andmehaldus kujunevad tuleviku

⁴¹ [Rahvaraamatukogude kvaliteediuring 2023 — Creativity Lab](#) ja Rahvaraamatukogude rolli analüüs ja ettepanekud valdkondadevahelise koostöö tõhustamiseks (2022), Mõttekoda Praxis

⁴² Dezuanni, M., Osman, K. Burton, A. & Heck, E. (2024) IFLA Trend Report 2024: Facing the future of information with confidence: Phase 2. Brisbane: Digital Media Research Centre.

⁴³ *Ibid.*

⁴⁴ [Rahvaraamatukogude kvaliteediuring 2023 — Creativity Lab](#)

standardiks. Samuti tuleb otsustada, milliseid andmeid ja teavikuid hoitakse alaliselt, milliseid selektiivselt ja kuidas hallata info elutsüklit keskkonnasäästlikult.

Inimesed otsivad kogukondlikku seotust

Kasvav üksildus, vaimse tervise probleemid ja sotsiaalne killustumine panevad inimesi otsima sidet teistega. Raamatukogud kui füüsilised ja digitaalsed ruumid võivad olla kogukondlikud kohtumispaigad - pakkudes turvalist, ligipääsetavat ja neutraalset keskkonda. Kohalikud keelekohvikud, kultuuriüritused ja lihtsalt koosolemise võimalused on peamisteks võimalusteks, mille kaudu saab raamatukogud tugevdada kogukonna sidusust. Eriti tähtis on see marginaliseeritud ja haavatavatele sihtgruppidele – eakatele, noortele, migrantidele, vaimse tervisega võitlevatele inimestele.⁴⁵ Eesti kontekstis võib eeldada, et see roll kasvab veelgi, eriti maapiirkondades, kus raamatukogust võib saada sisuliselt ainus kultuurikeskus.⁴⁶

Töötajad ja professionaalne areng

Tööjõu alatasustatus kujutab endast pikaajalist ohtu valdkonna arengule. Põlvkondlikku järjepidevust ei suudeta tagada, kuna noored ei tunne raamatukogudes töötamise vastu huvi. Siiski tuleb tagada kõrghariduse ja kutsekoolituse järjepidevus koos väarikate palga- ja karjäärivõimalustega raamatukogude valdkonnas.

Strateegiline juhtimine ja arengukavade rakendamine

Ainult veerandil raamatukogudest on kehtiv arengukava, mis toob esile vajakajäämised strateegilises planeerimises. Omavalitsuste arengukavades on raamatukogude roll sageli üldsõnaline. Tulevikus on vaja tugevdada koostöömehhanisme KOVidega, et raamatukogude funktsioonid oleksid sisuliselt lõimitud piirkondliku arengu strateegiatesse.⁴⁷

Rahastamine ja vastupanuvõime

Rahvaraamatukogude rahastuse struktuur näitab kasvavat vajadust mitmekesistamise ja projektipõhise toetuse järele. Kui 2023. aasta andmetel oli vähem kui 20% raamatukogudest osalenud rahvusvahelistes projektides, on selgelt vaja toetada projektikirjutamise ja strateegilise juhtimise kompetentse.⁴⁸

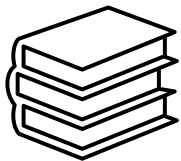
---

⁴⁵ Dezuanni, M., Osman, K. Burton, A. & Heck, E. (2024) IFLA Trend Report 2024: Facing the future of information with confidence: Phase 2. Brisbane: Digital Media Research Centre.

⁴⁶ [Rahvaraamatukogude kvaliteediuring 2023 — Creativity Lab](#) ja Rahvaraamatukogude rolli analüüs ja ettepanekud valdkondadevahelise koostöö tõhustamiseks (2022), Mõttekoda Praxis

⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁸ [Rahvaraamatukogude kvaliteediuring 2023 — Creativity Lab](#)

Lisa 1 – Raamatukogude valdkonna tegevused EMTAK 2008 järgi

KUNST, MEELELAHUTUS JA VABA AEG

- 91 - Raamatukogude, arhiivide, muuseumide ja muude kultuuriasutuste tegevus
- 910 - Raamatukogude, arhiivide, muuseumide ja muude kultuuriasutuste tegevus
- 9101 - Raamatukogude ja arhiivide tegevus
- 91011 - Raamatukogude tegevus